Контрольный экземпляр

Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 26 ОКТЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 128 (7786). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ХИННА СОВЕЩАНИ

23 октябре КПСС Центральни Комитете хилар мехка лоархIаш болча экономистий совещани, СССР халкъа депутаташка, цхьайолча центральни экономически ведомствай, объединеней, предприятей кулгалхоша дакъа а лоацаш. Цига дийцар дар мехка эттача экономически хьалахи халкъа боахамера халонаш дIаяхарахи.

Совещани дIайихьар М. С. Горбачева.

ВIашагIкхийттача дакъа лаьцар В. А. Медведева, Н. И. Рыжкова, Н. Н. Слюнькова, Г. И. Усманова.

Совещане ший болх дIахо бу.

Совещанех йола отчет кепайоазон тIа арайоаккхаргья.

(ТАСС).

ВИЗИТАГIА ФИНЛЯНДЕ

25 октябре Москвера Финляндски Республика Президента М. Койвистос хьийха официальни визитагIа Хельсинке дIавахар СССР Лакхехьарча Совета Председатель, КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев.

М. С. Горбачевца цхьана дIабахар Политбюро член, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР арахьарча экономически бувзамий министр К. Ф. Катушев, Эстоне Компарте ЦК хьалхара секретарь В. И. Вяляс, КПСС Ленинградски обкома хьалхара секретарь Б. В. Гидаспов, СССР чурча гIулакхий министра заместитель А. Г. Ковалев.

Аэропорте М. С. Горбачев накъавоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро членаш Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, В. А. Медведев, Н. И. Рыжков, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат Д. Т. Язов, СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председатель Р. Н. Нишанов.

М. С. Горбачев накъавоаккхаш хиннарашца вар Финлянде СССР-ерча гIулакхий временни поверенни П. Оинонен.

(ТАСС).

Яхьа дневник • ЛаьрхIар кхоачашду

Вай республикерча гIишлонхошта, ишта бахача наха чIоагIа эшаш я Карабулакски нерудни гIишлон материалий заводе арахеца тайп-тайпара продукци. Къаьстта чIоагIа из дувзаденна да «Жилье-2000» яха, соцкультбыта, унахцIенон лаьрхIа йола программаш республике кхоачашъеш хиларца. Цудухьа шоай потребителий хьашташ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тIайиьцад предприяте болхлоша шийтталагIча пятилетка диълагIча шера. Чакхбоалаш латт укх шера хьалхара итт бутт. Долче, мишта лоархIабу уж шоай декхарех? Цар хIанзалца хьабаьча балхага диллача тешшаме ала йишйолаш да уж шоай деша дай хиннаб, аьнна. Ер шу доладелча денз хIанзлехьа цар планагIа лаьрхIачул совгIа маьхалъяьккхай цхьа бIаь эзар совгIа сома маьха тайп-тайпара продукци. Нерудни гIишлон материалаш арахецара задани 107,7 процент кхоачашъяьй завода коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа цо арахийцай 26500 кубически метр йола уж материалаш.

Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а товарни продукци арахецара план а толамца кхоачашъяьй предприяте болхлоша. Къахьегама овсарле лакхъяра нйс бетта план кхо процент гаргга тIехкхоачашъяьй цар. ИоагIачул дукхагIа продукци маьхалъяккхарах, кхом барен хьурмат дарен режим чIоагIъярах, арахецача продукцега дIабода мах планагIа лаьрхIачул лохбарах укх шера нйс бетта заданел тIех 60 эзар сом пайда баьб цар паччахьалкхенна.

Заводерча цехех цхьаккха коллектив яц паччахьалкхен планах лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх а беш, даим яхье хьалха латташ хьайоагIаш хиларца белгалъяьнна я Мурзабеков Мувсаи Эсмурзиев Iалихани керте латтача цехий коллективаш.

Арендага низ беннаб

Шерра юкъедоаладеш да Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхозе арендагIа наьха болх вIатIехьбоаккхилга. Цу гIулакхо доккхий толамаш а доахийт. Масала, хIанзле шера планал совгIа пхи тонн а йолаш паччахьалкхенна 215 тонн дулх дIаденнад цу боахамо. Хьалхашка лаьтта декхар ханал хьалха кхоачашде новкъостал даьр, шеко а йоацаш, пхе сагах латта Хашиев Вахас кулгалду дезала звено я. АрендагIа дулха кхабара цо лелаеш 200 сиргIа я. Колхоза правленеца оттадаьча договорага хьежжа, уж доакъарца IалашЪяра цунна деннад 71 гектар лаьтта. Шоай даьца — Мувсайца цхьана Вахаси цун вошас Саварбикен, цар шин сесагои дика хьувкъайир цига дIайийна хинна доакъара культураш. Масала, план 130 центнер йолаш, хIара гектара тIара 250 центнер моша хьажкIаш чу а ийца, 900 тонн силос кийчйир цар. Иштта планал дукхагIа IалашЪир йол а. Рационага хьежжа лоаттадир сиргIашта укх шера моша доакъар. Цу дерригне карагIдоалийт дийнахьен буси нормагIа доагIачул совгIа юкъера лаьрхIача 450—500 грамм дулх хIара сиргIа тIаккхетийташ къахьега а. Договорага хьежжа шера доагIа дулх колхозага бархI бетта дIаделар цар.

— ЧIоагIа барттайна дезал ба Хашиев Мувсай барш, — яхаш дувц колхоза керттерча агронома Евлоев Ювназа. — Уж шоай фусамашка Iеш ба е бац кхетаде хала да, хIана аьлча, дIа мел вахача хана е кхашка е шоай доаханца хул уж. Кхашка хьалкхедаьр а шоаш лораду. Техникана эшача доагора, доакъара, производстве дIадодача кхы мел долчоа кхом бе гIерт звенора хIаравар. Из де таронаш кора а йоагIа. Цудухьа дулх даккхарга, юртбоахама культурай хьувкъам ихебарга цар дIадодар планал дикка лохагIа да.

Иштта хестабеш дийцар Ю. Евлоева Оздоев Яхьья керте латтача звенона юкъевоагIача Яхьяй, вошах Абукарах, Евлоев Мухьмадах. Цар кхаьнне арендагIа леладеш 56 гектар лаьтта дар. Цига цар кхейир силоса лаьрхIа хьажкIаш. ХIаьта хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 200 центнер моша доакъар чу а эцаш кийчйир 800 тонн совгIа силос.

Доакъара свеклаш а цхьацца, шишша гектар хьа а эцаш арендагIа лелайир наха. Цхьабакъда, Iаламо зе а даь цар сатувсаш хиннача тайпара дика хиланзар уж.

— ХIаьтта хьатIаьнна ховха свеклай баьцовгIаш чIоагIа догIа а делхаш теха ча шаво хIалакйир, — дувц Ю. Евлоева. — Из бахьан долаш хIара гектара тIара 150 центнер мара яланзар. Еррига IалашЪяьр 154 тонн гаргга хилар. Вешта, цхьаццаболча наха хIара гектара тIара 200 центнер а дукхагIа а чуера. Масала, Хашиева Iайшета гектара тIара 250 центнер яьлар. Иштта дика хьувкъайир из культура Евлоева Марема, Евлоева Насапхана, Эльдиев Махьмада, кхычар.

Геттара дикача хьокхамашка кхаьчар арендагIа йол йоаккхаш хинна звено а. Цо из хIанзле 450 тонн совгIа IалашЪяьй. Хьинаре болх бир буц хьокхаш Гандаров Iийсас, йол гулъеш Евлоев Аслангире, цунах холаш деш Оздоев Руслана, из машинашта, тракторий лафеташта тIайотташ Оздоев Мувсас, фермашта хьатIаккхуъаш колхоза правленена юкъевоагIача шофера Гайтуниев Ахьмада.

Къаьстта дувца доагIа Гандаров Iийсах. Кхывар лоархIавергвоацача, трактор кIалтIаялар кхерам болча босешка, хийцца буц хьокх, лаьтта оах, кхыдола балхаш ду цо. ХIаьта тамаш а яц. Цун да Хьамзат Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни механизатор ва цо Iомаваьв из. Трактор, комбайн, юртбоахама моллагIа техника лелае ховш ва Iийсай вошa а. АрендагIа леладе лаьтта хьаэца дага ва уж кхоъ.

— Паччахьалкхенга дулх дохкара шера план хIанзле тIехкхоачашъярал совгIа, цхьацца толамаш даьхад колхоза кхыча отраслашка а, — йоах Евлоев Ювназа. — Масала, йол хIанз фермашка хьатIаенначул совгIа кхы а бIаь тонн латт лоаман даьгIенашка кийча а яь цига дIаоттаяь. Еррига а 550 тонн хургIйолаш я план 500 тонн йолаш. Цунах 200 тонн, договорага хьежжа, колхозхошта дIалургIйолаш я, шоай доалахьа дола хьайбаш кхабара. Силос 3500 тонн гаргга еллай кIоагашка, хIаьта доакъара свеклаш, хьалха вай дийццача тайпара 154 тонн. Из доакъар рационах а кхоабаш колхоза хьайбаш Iангара дахара хийцца тоъаргдолаш а да. ХIаьта майрра ала йиш йолаш да, из беркат наьха болх арендагIа вIаштIехьбаккхарах даьннад аьнна.

Шеко а йоацаш, бакълув из. Цунна тешал деш дукха масалаш да республике а мехка а. Цу наькъа тIа бовла беза цу района кхыча боахамашка а. Юртбоахама производстве сихагIа юкъейоалае еза аренда. Кердача толамашка кхаш, хьайбаш леладераш буга тешаме никъ ба из.

М. ХАМАТХАНОВ.

Хьинар айдаь

Ермоловски мехлесхоза болхлоша доккхий декхараш тIайийцад шийтталагIча пятилетка диълагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Шоай деша дай хилара шерра социалистически яхь йоаржаьча цар биза пайда ийбу шоай таронех. Цудухьа хIара бетта тIайиця декхараш тIехкхоачашдеш хьабоагIа уж. Хьинар кхо ца деш къахьегача болхлоша доах уж производственни хьокхамаш. Царна юкъе а къаьстта дика болх а беш, даим социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалваьнна ва токарь Халиев Махьмуд. Къаьнача а Iаьальмате тишъеннача а станока тIа болх беш ва из. ХIаьта а шийна безаш каралаьцача балха тIа тIехдика кайоал цун. Шийга мел денна заказаш йиллача ханеи лакхерча сортагIеи кхоачашду цо. Цудухьа ший новкъосташа, мехлесхоза болхлоша, чIоагIа лоархIаши сийдеши ва из.

Хьинаре къахьегарал совгIа, ше коммунист хиларах тарра, доккха дакъа лоац Махьмуда юкъарча балха тIа. Партийни организаце шийна тIадаьхка декхараш даим цIена кхоачашдеш хьавоагIарех ва из. Лоацца аьлча, ше лелаеча коммунист яхача цIера сий массаза а лакхалоаттаду цо.

Цу леспромхозе хьинаре къа а хьегаш, башха-дика производственни толамаш дахарца ший новкъосташта хадданза хьокхам телаш хьайоагIарех я станочница Магомадова Бекисат. Сувенирни цехе къахьегача производственникех цул дикагIа ший балхах кхеташ цхьаккха станочница яц укхаза. Цунах курали сонтали еш яц Бекисат. Ший балха къайленаш тIа-тIа кIоаргагIа йовзара, каст-каста дагаювл из къахьегама ветеранашца. Цо, иштта цехерча кхыча говзанчаша хьадеш дола кухонни улгаш, скалкаш, кхыйола продукци вай республике меттел, вежарашка йолча республикашка дIакхоачаш я. Бахача наха чIоагIа хоатташи дика дIаэцаши я цар продукци.

СУРТАШ ТIА: 1. токарь М. Халиев; 2. станочница Б. Магомадова.

В. ЮНЦЕВИЧА урташ.

«ПРАВДА» РЕДКОЛЛЕГЕЦА ВIАШАГIКХЕТАР

23 октябре М. С. Горбачев «Правда» газета редакционни коллеге членашцеи редакце общественни организацей кулгалхошцеи вIашагIкхийтта хилар. Гулбенарашка цо дIавовзийтар КПСС ЦК Политбюро заседане оттаваь газета керттера редактор И. Т. Фролов. М. С. Горбачева баркал аьлар В. Г. Афанасьевна партийни кепайоазув дегIадоаладеча доккха дакъа лацарах, общество кердаяккха яьржача процессашта юкъе «Правда» коллективо хьинаре дакъа лацарах.

Перестройка хIанзарча бехктокхамеча этапе партийни пресса лоархIамах лаьца гуччахьа вIаши дагабайлар. Массови информаце средствай балха тIа конструктивни дар, дикадар дукхагIа хьаде дезаш хиларах дийцар.

ВIашагIкхийттача къамаьл дир М. С. Горбачева.

Къамаьл деча юкъе дакъа лаьцар В. А. Медведева.

ВIашагIкхетарах йола отчет кепайоазон тIа арайоаккхаргья.

РСФСР Лакхехьарча Совета сесси

МОСКВА. (ТАСС). 25 октябре Йоккхача Кремлевски Двореце ший болх дIаболабир РСФСР Лакхехьарча Совета сессе.

Депутаташа чIоагIйир сессе ден повестка:

1. Республика конституцена хувцамаши тIатохараши дарах, РСФСР-ен моттигерча Советийн халкъа депутаташ харжарах долча законий проектех;
2. РСФСР-ен халкъа депутатий моттигерча Советийн халкъа депутаташ харжарах;
3. Автономни республикаш, краяш, областаш а РСФСР а самоуправленеи самофинансированеи принципаш тIа йоахаш беча балхах;
4. Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах.

Деп повестка хьалхарча дешах доклад йир КПСС ЦК Политбюро члена, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатела В. И. Воротникова. Цо белгалдаьккхар, август бетта араяьха законий проекташ республика массе а миIинге дукхача наха йийца хилар. Къахьегама коллективашкара, партийнни советски органашкара, общественни организацешкара, къаьст-къаьстача гражданашкара еррига хьакхаьча а хьежа а 200 эзар замечании предложении я.

Докладчика дIахо йийцар проектай цхьайола керттера моттигаш. Лакхехьарча Совета Президиума бакъахьа хет, аьлар цо, СССР Конституцега хьежжа вIашагIъеллача республике паччахьалкхен Iаьдала керда Лакхехьара орган — РСФСР халкъа депутатий съезд. Предложени оттаю Съезде 1068 депутат харжа, е хIанзарча Лакхехьарча Совете волчул 93 саг дукхагIа. Из деш хургIйолаш лерхI 900 территориальни цхьан хоржамий округ, цхьан ханна вIашагIйолларгья 168 къаман-территориальни округ а, хIаьта царех ахаш — автономни территорешка.

Халкъа депутатий съездаш а йоацаш паччахьалкхен Iаьдала лакхехьара органаш хIанз санна, Лакхехьара Советаш болх беш хилар автономни республикашта ловш долга дIаяздаьд.

Лакхехьарча Совете цхьатарра бокъо йола ши палата — республика Советаи Къамий Советн хилийтар Российски советски паччахьалкхел эргаьккха тоаяра принципиальни лоархIам болаш хургда. Шин палатах латта Iаьдала лакхехьарча викалий органах РСФСР федеративни маIан чIоагIдара йола гIулакхашцара средство хургья. Лакхехьарча Совета хIара палате 126 депутат хургволаш лерхI.

Политически реформа лоархIаме лостам ба Iаьдала моттигера органаш чIоагIъяр, краяй, областий, районий, городий, поселкий, юртий халкъа депутатий Советий бокъонаши полномочеши шеръяр, белгалдаьккхар доклада тIа. Цар болх хьинаре бара гIо деш хургда моттигерча Советий президиумаш хьаяр.

Законопроекташ ювцийта оттаяро дикагIча оагIорахьа кердайоаккхаргья хоржамий система. Цхьан мандатагIен дукхача мандатегIен хоржамий округашка депутаталла кандидаташ хьашт мелд увттабе предложени лу. Кандидаташ увттабе бокъо лу къахьегама коллективашта, общественни организацешта, нах бахача моттиге харжархой собранешта, хIаьта иштта эскаре гIулакх деш барий собранешта а. Проекташ тIа оттадаьчогIа эттара хьалха иштта таро лу юкъерча специальни лакхерчен дешара заведеней коллективашта а.

Харжархошта хетар теркал а даь законопроекташ тIара дIаяьхай окружной хоржамашта хьалхарча собраней хьакъехьара статьяш. Проекташ тIа оттадаьдац общественни организацешкара хоржамаш делга.

Законопроекташ ювцача хана юкъейнхьар производственни е вIашагIъийнача хоржамий округашка гIолла моттигерча Советашка хоржамаш дарах йола предложенеш, аьнна хоам бир В. И. Воротникова. Нагахьа санна депутатий цу хьакъехьа лаьрхIа цхьа хIама дале, из дувца а мегаргдар.

Докладчико депутаташ тIахьийхар ювцийта оттаяьча законопроекташка массе оагIорахьа а критически а хьажара. Уж хила деза, белгалдаьккхар цо, общества демократизаце процесс дIахьалхашка йоаккхаргйолаш, Российски Федераце паччахьалкхен лоаттама кIийле чIоагIъергйола законаш.

Сесси болх дIахо беш я.

Соцкультбыта объекташ хьалъяра — цахаддаш терко

ХIАМАН КХО'М БЕ БОАГIА

Вай СибарегIара цIадаьхкачахьа цахаддаш хьалъешхерцаш, хьалъеш-херцаш латт Назранера № 2 йола школа. Керттера корпус пенаш, йовкъаш эттIаш, тховчуухаш кIорда а яь, пристройкаш йича бакъахьа я вай, аьнна, дIаболабелар гIишлонхой массехк шу хьалха. Бакъда, цаI хьалъяьй алалехьа шоллагIъяр талхаш, телха йолалу уж. Сов дукха уж хьалъяь, доахан фермана тарайирзай из школа. Дукха ха йоаццаш аргIанара цхьаькха цаI хьал а яь дIабахаб РСУ-ра гIишлонхой. Бакъда, кастта юхабахка безаргба цар из тоае. А, цоаш дита кхочамбоацараш юстара даха боагIаргбац уж-м. РайОНО кассера шортта ахча шоашта дIа а денна, дукха шоашка дехар даьчул тIехьагIа ремонт е боагIаргба. БоагIаргба аьлча а, хIанззе договор а оттадаь юхабахка мара безаш бац цхьа-шин бутт хьалха шоаш яьча пристройкана ремонт е. Iуйрийна уйнаш дулаш боахкача уборщицаша шоашта доаха сардамаш царна дIахозаре-м сихагIа бахка а мегар.

— ХIана серд шо, — ях аз эгIазъухаш пахашк Iоетташ йоаллача царех цхьаннега.

— Гаций хьона, — йоах цо, цу гIулакха бехке вар со волаш мо дорха сона бIара а хьежа, — цхьа-шин метр хиллал долча уйнаш тIа дIа-хьа хьоккхаше а диза хьажкIий галий мо ез ма лой ер-м.

— ХIана езлу из?

— ГIум, ерригa гIум, — аьнна ши кулг а лостадь хоададир йоккхача саго къамаьл.

Араваьлча дукха лийлар со из гIум цу коридора чу а классашка а мишта дIачуухьогI яхаш. Коа а хотта мара хIама ацар (догIа дийлха гуйрийнара шийла ди дар со цига хиннар). Тlаккха арахьара нйче тIа хьалтIавоала лагIаш бIаргадайча дайзар сона техничкашка садуйта бахьан. Дукха ха йоаццаш бетонах хьалдаь доккхий лагIаш бе белла лай мажарг мо сиха кхоачалуш доагIар. Бетон-м бIарга а яйнайй-хьогI цу лагIашта. ВIалла цемент ца тохаш дича санна да уж. Цар тIа гIолла. ХIара дIачувоалача сага кога тIа юв. хача хIамай айрех хьаллет гIум. Цудухьа езлу уборщиций пахашкаш...

Дувца дезац. ТIехьален аьле тохац гIишлонхоша шоаш укхаза тоха кулг. ДIатIахьежача. керда хете а, чIегаш а теха латт Назранера № 1 йола городской школай «тхьамада» а. ГIишлонхоша из хьалъеча хана даь гIалаташ бахьан долаш. Хана-жерахьа метта йоагIаргйоацача хьале а кхаьча латт из, уйнаш Iочу а хийрца.

«ДIадаьнна хIама хIана дувц?» — аьнна хеталургда газет дешарашта. Из «хIама» дIадаьннарг лархIа мегаргдар, цун а «аIи» сел йIаьха ецаре. МоллагIа керда школа хьалъеш латтача шо долхе, шоана гург а да из. ДIагIо, масала, хIанз Назране хьалъеш латтача аргIанарча пхелагIча юкъерча школе. ГIадвугаш я цун макет а проект а. Кхычарна тара хургдац цун архитектурни сурт-сибат. Кхоза вIаштIаръяь дешара корпус, дукха кхыйола объекташ я цун гонахьа урагIйолхаш, «А», «Б», «В», «Г» аьнна ши-ший цIераш а таьхна. Производственни мастерскеш, спорткомплекс, тир, пищеблок — дешархошта эшачох цаI хIама яц цига йоацаш.

Бакъда, гIадвугаш дац хьалъеча цу школах дIадетта кулгаш, цунга дIайохийта гIишлон материал, цига вIаштIехьбаьккха къахьегам. Лакхехьа вай йийца доакъазал хIанззехьа а хьакъердаш я укхаза. ХIанззехьа а хоалуш ба из хьал а яь цигара гIишлонхой дIабахаб а алалехьа цу школа тIабоссаргбола кхерам. Мичча хана а эккхаргйола мина дIайоллар мо гIулакх да хIанз цу объектаца леладер. Вешта аьлча, къизал я-кх.

ТIехкарашка кхачалца мара хьал ца айеш Iокхессача гаргаш хиле дIайода цунга дIайохийташ латта кирпишк.

— Шоай цIенга йохийтаргьярий оаш ер морг? — хетт аз мастерга Гадиев Асланага.

— Етт чу латта кхий де а вухьаргвацар со акхарех, — яхаш ехача кирпишкий гувнашта бIарахьеж мастер. — ХIаьта а фу дерга оаха, — йоах кулгаш дIахьа а ухийташ. — Хьа ца эцаш йитача хьабе болх боацаш бусарг ма бий нах. Тхо-м хала лийннад хIанзалца а — цхьа бригада еха дIа а яьнна шоллагIъяр вIашагIйолла гIерташ.

ДIайода ха-м дошо маьха я городе деша дагIача бераш та ца тоъача моттигашка диллача. ХIаьта а сих хIана лу кхоана харцаргйола школа тахан хьалъеш. Цу тIа, лакхехьа вай дийцача тайпара гуш а ма йий иштта хьалъяьча школай кхел.

— Дийна яраш юкъера леха а лехаш мара дIаяхийтац оаха уж, — яхаш, шоай а хьатIавенача хьаьша а са теде гIерт гIишлонхой. «Дийна» лоархI цар самосвалаш тIара Iойоассаеча хана ца йохаш йисар. Мала тешаргва хьалдоттача пений дозал тIадоддаше а уж лелхарг а яц, хIаьта массехк шу доаллаше а пенаш эттIаш гоама дувла а долалургдац аьлча? Мала тешаргва ца йохаш йисарех а ехачар «лазар» даллац аьлча. Дукха ха йоаццаш «Чечингражданпроект е р а» енача комиссес оттаьча акта тIа йоах: «Объекте хьаенача «яттача» 10350 кирпишкех 2100 керттерча корпуса пенашка дIаяхийта мегаргйолаш я, 3500 — подсобни объектай пенашта мегаргйолаш я».

ТIаккха юхе йисараш? Юхе йисараш боагабанза топпар ба. Кийчча «шихта» я-их, уж хьаьча заводе юха а йихьа, кирпишк хьае мара ца езаш.

Кооператораш цунна тIагIерташ ба аьнна хазар сона. Царна мичара боагIа мах боацаш гIум а кIора а теха бокъонца кепа болла мара ца беза кийча топпар.

Бехкаш доахаш со ца сецачул тIехьагIа:

— Кхычахьара дика кирпишк лаха хьожаргда тхо, моттигера яр хьа а ца эцаш, — йоахар гIишлонхоша.

Леш латтачоа дешача ясена таралесташ къамаьл дар из. «Болата» кирпишк царна кхычахьара корайоагIе а цу «топпарах» хьалдеттача пенаш тIа йотта езаций из? ХIанзалцца хьалдеттараш хьаккха кIалхара дIа а даьха, ларда тIара кердадараш хьалдоладича-м ше дар из.

М. КАРАЕВ.

ЕРРИГСОЮЗНИ IИЛМАН КОНФЕРЕНЦИ

Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университете ший болх дIаболабаьб «Кавказе дахаш долча къамий историколингвистически бувзамаши меттай контактий проблемаши» яхача Ерригсоюзни Iилман конференце.

Кавказе мел дахаш долча къамий метташ дегIадара дешашта, цар дукхача хана денз долча бувзамашта, меттай контактий проблемашта дукха шераш дIаденна филологически Iилмай доктор, СССР Iилма академе Iилман совете председатель, СССР Iилмай академе языкознане института профессор Ю. Д. Дешериев ваьча дийнахьа денз 70 шу дизараи Iилмапедагогически даькъе 50 шера цо беркате болх бараи хетаяь яр из Iилман конференци. Нахско-дагестански фонетиках, грамматиках, лексиках дукха Iалман-тохкама балхаш яздаьча гIоравьннача Iилманхочоа хетаяь яр филологически Iилмай кандидата Р. И. Ахриевас яь доклад.

Меттай истори, профессор Ю. Д. Дешериева балхашка белгал ма даккхара, цун контактни бувзамий истори да, хIаьта цу бувзамашка хьежжа мара е йиш яц цун периодизаце а, аьлар ший доклада тIа филологически Iилмай кандидата Е. Б. Бесоловас.

Общества вахаре наьна меттай лоархIам а сий а юха айдарца мара къоастае йиш яц къамашта юкъера проблемаш, аьлар ший доклада тIа исторически Iилмай доктора Х.-М. Ибрагимбейлес. ХIаьта наьна метта лоархIам айбеш, из кIоаргагIа Iомабе гIерташ хиларах къам хийрадала гIерташ да аьнна, вывод е йиш яц.

Конференци ший болх дIахьош я.

Партийни вахар: балха стиль

НАЬХА ЙОАКХО Е

Вай мехка еш йола перестройка дIайолаьр а цун кертте эттар а Коммунистически парти я. Цудухьа, цу гIулакха чIоагIа бехктокхаме ба коммунисташ. Кердача хьалашка мишта дIабахьа беза цар шоай болх? Фуд коммунисташа хьалхадоахар. Фуд цар балха IаткъаР? Цу дерригнех лаьца тха корреспондента къамаьл хилар Грознерча трамвайно-троллейбусни управлене парторгаца А. Пожидаевца.

Корр.: Александр Александрович, хIанз дуккха хьахозаш да вай мехка мел долча кхоачамбоацараштa къаьстта парти бехке еш дола къамаьлаш. Фу аргда Iа цу хьакъехьа?

А. П.: Сога хьаттача, уж хабараш дувцараш политически сакхетам лакха боаца нах ба. Парте чубоагIа нах халкъа викалаш ба. Цудухьа вIалла хиннаяц парти халкъах къаьста. Цхьабакъда, цхьаболча политически зуламхошта, карьеристашта ханнахьа никъ бехка вIаштIехьа ца далара парти бехктокхаме яц аьлча а нийса хургдац. ХIанз партес цу гIулакхий боагIаш бола мах а баьб.

Корр.: ХIаьта, хIанз партийни организацеша шоай болх малагIча лостамагIа дIабахьа беза, хьона хетачох?

А. П.: Хьалха хинначул дуккха чоалханегIа ба хIанз юххьанцарча партийни организацей болх. Хетаргахьа, хьалха оаха леладаьраш дукхагIча даькъе моттийта хIамаш хиннад аьлча, къайле гучайоаккхаргьяц аз. Из массанена гуш а ховш а ма хиннадий. ХIаьта, укх замалахьа из чакхдаргдац. Кхыча наькъа тIа баккха беза юххьанцарча партийни организацеша шоай болх. Эггара хьалха перестройка е еза шоай мутIараштa юкъе балха шерра юкъейоалае еза демократи, гласность. Парте доакъашхочун а парте хьаьцача хIара сага оамалашка, хьинарга, деналга къаьстта хьожаш хила беза коммунисташ. ХIаьта, сога хьаттача, балха керттера лостам цаI ба — наха политически кхетам балар. Цигара хьадоагIаш да производственни, социальни, правовой, кхы мел дола дешаш.

Корр.: ХIаьта, къаьстта шун партийни организаце фу даьд цу лостамагIа?

А. П.: Из хаттар Iа цхьа бутт хьалха даьдаларе, аз цифраши, хьокхамаши, масалаши, доаладеш дIабувцаргбар из болх. Амма, дукха ха йоаццаш ТТУ хиннар хьона ца хозаш мичад. Тха партийни организаце ледара хиннаецаре ништта гаьна даргдарий гIулакх?

Корр.: Александр Александрович, вай из дувца доладаь долаш хатта безам бар са — цу хана хиннар забастовка яр е фу дар?

А. П.: Аз цу хана а аьнад, хIанз а аргда из забастовка хиннайоацилга. Бакъда, водителаш цу дийнахьа арабовлалзар. Амма, из стихийни хинна хIама дар. Наха лархIа а лоархIаш, наха дукха а езаш саг яр цу бийсана йийнар. Цул хьалхагIа а дукха низ тIалоаттабаьб хулиганаша водителашта. Цул совгIа, геттара во да болхлой социальни хьал. Из деррига кхы ла ца могаш, шоай лазар дIахайтар духьа соцабир водителаша болх. Цхьаболча наха цунах забастовка е аьнна, дукха къахьийга доллаше а халкъа духьала мел латта проблемаш кIоарга ца яр духьа шоллагIча дийнахьа шоай болх дIа а болабир водителаша.

Корр.: ХIаьта из хинначул тIехьагIа хье а ТТУ начальник Баташов а балхара дIадаха, аьнна, оттадаь децарий Iа парте горкоме?

А. П.: Из бакъда. Водителаша цу хана балха ара ца балар а управлене мел дола кхоачамбоацараш хилар а боккха бехк ба сан управлене начальникеи. ХIана аьлча, уж кхоачамбоацараш дIададахара дуккхача хана денз хайра хIама деш хиннаяц администраци. ХIаьта цунгара доаггIача тайпара жоп хьадеха сона а ханзар.

Корр.: ТIаккха фу соцам бир парте горкомо?

А. П.: Сонеи начальникаи «строгий выговораш» техар, хIаьта къаьстта сона «цу балха вита вагIац» аьнна определени елар, болхлой хьалаш тоаде начальникагара хьадехаш хинна воацандаь.

Корр.: Вешта аьлча, болхлой хьалаш тоа ца деш ваьгIа начальник «балха вита мегаргва», хIаьта цунга уж тоадайта ца мога парторг «балха вита мегаргвац».

А. П.: Сона а тамашийна хийтар из. Сайна мел яь хинна критика сона нийса хеташ яле а, еррига экономически а кхыйола а рычагаш бе йоахкача начальника духьала отта низ бий парторга? Духьала-м оттаргва из, цхьабакъда, котвала низ-м бац. Иштта из дале а, цу хана тхо шиъ балхара дIадаха, аьнна, горкомо соцадаь даларе, со раьза хургвар цу ваIада, цудухьа ай а даьдар аз из дош.

Корр.: Амма, горкомо ништта соцам баьбале а, хьо хьай балха ва...

А. П.: Бакъдар аьлча, парте горкома бюро хилалехьа а из хинначул тIехьагIа а укхаза Iе безам бацар са. ХIаьта, горкома бюро соцам бувцаш коллектива собрани хилар тхо долча. Цига къамаьл даьча болхлоша, горкомо баь соцам тIа а ца эцаш, чIоаггIа хьаллаьцар со. Коллектива коммунисташ а кхыбола болхлой а иштта тешаш хилча дIавала йиш йий са?

Корр.: ХIаьта мишта дIабахьа лаьрхIад хIанз парткомо шийн болх?

А. П.: Хиннача хIамаша дика кхетам белар парткома а ерригача партийни организацена а. Болхлоша тхогара дIадийххача тайпара, шоай гIулакхаш тесса леладеш бола коммунисташ-кулгалхой партийни бехктокхаме оза лаьрхIад оаха. ДIахо царех хIаранега хан-ханнахьа шоай балха отчеташ яйтаргья. Геттара лоархIаме да, партийни, профсоюзни, кхыйолча общественни организацеша шоай болх цхьоагIо а йолаш дIабахьар. Цудухьа, чIоаггIа теркал ду оаха уж дешаш. ХIанз хила дезача профсоюзни хоржамашта кийчо еш я тха коллектив. Цига доккха дакъа лоац коммунисташа. Сога хьаттача, «административни аппарата пхьелагIа чарх» хиннача профсоюзни организацес овлангара хувца беза шийн болх. Цудухьа, болхлой хьашташ, цар бокъонаш лора а ергйолаш, хьинаре, денал дола нах хила беза профсоюзни комитете. Хоржамаш демократически хьисапе, альтернативни хургдолаш тIахьожам лоаттабергба партийни организацес. Таханарча дийнахьа ворхI кандидатура я болхлоша дага а даьнна оаха профкома председателалла оттае лаьрхIа.

Корр.: Производственни дешаех фу де лаьрхIад партийни организацес?

А. П.: Дуккхача хана денз, къоастаеш ца хинна тха производственни проблемаш хIанз геттара чоалханегIа йийрзай. Сога хьаттача, уж хIанз къоасталургья арендни методаш балха шерра юкъейоалайнча. Таханарча дийнахьа ялх машина я тха цу методах лелаеш. Ала деза, из геттара боккха пайда луш метод йолга. Цудухьа из дIахо а дегIайоалае лаьрхIад оаха. МоллагIа волча водитела лац тхо долча арендагIа болх бе бокъо. Цу методага воала саг дисциплина дика йолаш а говзал лакха йолаш а хила веза. Цхьабакъда, уж тоъаш бац управлене. Машинаш, цар оатхалаш тоъаш ца хилар а да цу лоархIамеча гIулакха Iаткъаш. ХIаьта а, хьагучох, алхха цо мара тха хьалаш тоадергдоацандаь, мел хала дале а аренда тIа яккха езаргья коллектив. ТIаккха, производственни гIулакхаш дика хилча, социальни дешаш а дикагIа теркалде могаргда тхона.

Корр.: ХьалхагIа социальни проблемаш къестаеш хургьяц, яхилга-м дац из?

А. П.: ХIанз боккхагIа теркам тIабахийтаб оаха социальни дешашта. Укх деношка хьа а лургйолаш, 14 квартира яьккхай оаха тхой болхлошта, цул совгIа керда цIа хьалде лаьрхIад ТТУ юкхе. Дукха дезалхой боацача дезалашта общежите моттигаш къоастаьйй. Трампарка коа хьа а кхухьаш, кхачан продукташ йохн болхлошка. Къахьегама хьалаш а тоалуш доагIа тIеххьарча хана. Трамвайни троллейбусаши лелача линешта освещени еш я, болхлоша дIадийххача тайпара троллейбусни парка гонахьа нарт е йолаьй. Тоаеш я бытовкаш. Машиннаькъа вокзале йоалла «Чебуречни» дIа а къайла, цига водителашта хIама кхалла моттиг ергйолаш дувцаш да тхо хIанз горисполкомаца.

Цхьабакъда, дуккха я къоастаянза яргйоаца социальни проблемаш, дукха ба цу хьакъехьа партийни организацес бе беза болх.

Корр.: ХIаьта из шедар къоастаде партийни организаце низ тоъаргба, аьнна, хетий хьона?

А. П.: Тха денхар да, нах из къоастаде оарцагIбаха. ХIанз тхона болхлошкара доагIо гIо-новкъостал ца хаде, оаха из декхар кхоачаш а дергда.

Интервью ийцар **Ч. МАНОЛИС.**

ТАХАН ПРОФСОЮЗ ДЕКХАРИЙЛА Я

Республике профсоюзий органий аргIанара отчеташи хоржамаши да деш, РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьара Советаш, халкъа депутатий районнии юртен Советаш харжа ха гарга гIертача хана облсовпрофо, профсоюзий отраслеви обкомаша нийса хургдолаш лерхI оттадаь декхараш кхоачашдара шоай низ тIабахийтар, средстваехи таронехи бизза пайда эцар.

Нохч-ГIалгIай облсовпрофа председателa Г. Г. Олейникова интервью еннай тха корреспондента А. Садулаевна.

Интервью

Корр.: Геннадий Гаврилович, сталинизмен застойнии ханашка дицдалийта хинна СССР профсоюзий керттера декхар дикка къоасталуш нийса меттаэттад, аьнна, хет сона ВЦСПС VI Пленум хинначул тIехьагIа. Фу аргдар Iа цу хьакъехьа?

Г. Г. Олейников. НГIАССР, хIаьта иштта берригача мехка а профсоюзий керттера декхар да къахьегамхой бокъонаши законагIа доагIа хьашташи лорадар (хIаьта из иштта къоаста а даьд РСФСР, НГIАССР Лакхехьара Советаш, халкъа депутатий районнии юртен Советаш харжа ха тIакхоачаш республика профсоюзий платформа тIа). Перестройка хьалашка профсоюзни органий керттера гIулакх да къахьегамхой къахьегарах доагIачун хьакъехьара а къахьегам лорабара а бокъонаш, бе болх хилийтара, мах оттабара, социальни хьашташ кхоачашдара, общественни кхача вIаштIехьбаккхара, бытовой гIулакхаш дара, унахцIено чIоагIъяра, экологически кхерамзле хьашташ кхоачашдара, доал дара централиннi моттигерчен органашта хьалхашкара къахьегама коллективай хьашташ лорадар.

Материальни рузкъа дIаса нийсдеча, социальни нийсхо лораяра, квартираш, дIахьа екъача санаторно-курортни дарба дара, салаIара путевкаш телача, пенсеш, социальни страховане хьакъехьа поссбеш хьожадеча чIоагIагIа тIахьожам лоаттабар — уж а профсоюзий декхараш да.

Корр.: Профсоюз эггара демократически йола организаци я... Республика профсоюзни организаце вIаштIехьдаьннадий-теш ший платформа тIа республике социалистически демократии самоуправленни дегIайоалаергйола гIулакхаш белгадаха?

Г. Г. Олейников. Партеца цхьана профсоюзаша цхьатарра бокъо хиларен ший лоIаме хиларен кIийлен тIа чIоагIду советски, паччахьалкхен органашцара гIулакхаш; комсомолаца, кхалнаьха общественни организацешцен боламашцен кхы а дикагIча тайпара цхьана къахьегалга. Уж хIамаш лаьрхIа да халкъа йоакхо яра.

Новкъостал ду къахьегама коллективай советаштен къахьегамхой самоуправлене кхыча органаштен.

Профсоюзни органий структура эргаьккха тоаю, управлене аппарат дарегIа хургйолча йоакх, каьхаташ кIезигагIа язду, дуккха тайп-тайпара йола организацеш хьаллоац (профессиональни кIийлен тIа профсоюзий отраслеви комитетий составе ассоциацеш, территорей боарамашка координационни советаш ехк, кхыдараш ду).

РСФСР, НГIАССР Лакхехьарча Советашка, моттигерча Советашка болхлой класса, ахархой, творчески интеллигенце дикагIбола викалаш, перестройкана тIехьа къовсам лоаттабераш, паччахьалкхен хьисапе майра, бехктокхаме, масштабни уйлаеш, гIулакхаш деш бола нах харжа кийчбара а харжара а хьинаре дакъа лацар да профсоюзий декхар.

Корр.: Профсоюза керттерчарех цхьа декхар да къахьегамхой къахьегами унахцIеной лораяр. Фу ду цу дакъе Нохч-ГIалгIай облсовпрофо?

Г. Г. Оленйиков. Нормативашка хьежжа балха моттигашка къахьегама хьал хилийта, производстве травматизми авареши ца хилийта гIерт.

Болх беш бола берригa нах санитарно-бытовой помещенешка, дикача спецоваицен кога гIирсацен, оттаьнча тоае а кхы тIа хьалъе а лерхI, дикагIа дергда медицински санаторнии гIулакхаш, лахкъергья цар культура.

Берашца болча ноаной, дукха бераш долча, хьал дика доацача дезалий, дешархой, тIемен къахьегамен ветераний, къабеннача наьхен инвалидийи салаIара а дарба дара а дукхагIа таронаш хилийта лерхIаш я облсовпроф. Кхаь шера болхлой цамогаш хулилга лохдаьд. Цох баьнна пайда 693 эзар сом ба. Из дIадохийт медицински гIулакхага.

Экологически проблема кхоачашъеча профсоюзаша дикка дукхагIа дакъа лоац из практически доккхагIа а хургда. Мехкдаьтта химеи микробиологеи йолаш йолча а керда хьалъергйолча а предприятеша араухийта зенен бIехен хIамаш кIезгъяра тIехьа лоаттабу къовсам ба из.

Гонахьара Iалам лорадара дунен халкъашта юкъера стандарташ толхаяь боахамий органаш законагIа майоаггIара бехктокхаме озаш я тха позици.

Корр.: Ховш мадий, профсоюз эггара хьалха къахьегамхой социальни лорабе безаш йолга. Цу хьакъехьа фу де лаьрхIа я Нохч-ГIалгIай облсовпроф?

Г. Г. Олейников. Республика экономически дегIайоалаяра плана социальни лостам лакхбе лаьрхIад оаха. Халкъа дукха эша товараш, кхача, гIишлон материалаш дукхагIа арахецар — из да эггара хьалхара декхар. «Фусамаш — 2000» яха республикански программа кхоачашъеча эггара лоархIаме да наха шоашта шоаш цIеноц дукхагIа а сихагIа а хьалделга, эггара хьалха Iалама хатар хиннача наха а деш.

Корр.: ХIанз цIаккха ца хиннача тайпара лакхлу эцарг мел долча хIамай маьхаш, хIаьта ахча дайлу. Из хьал тоадара фу деш я профсоюз?

Г. Г. Олейников. Тхо гIерт берригача болхлой цар хьийгача къига хьежжа алапи лакхде, из массанена а цхьатарра хулийтилга дIадаккха.

Къахьегамхой вахара низага хьежжа хургдолаш рынкерча керттерча кхачан продуктайи промышленни товарийи маьхаш хилийтара паччахьалкхен оагIонгахьара тIахьожам лоаттабар — из а да облсовпрофа керттерчарех цхьа декхар.

Оаха хьаллоац промышленностера, юрта боахамера, гIишлош ечара, наха гIулакхаш деча сферера къахьегама кооперативаш, товараши кхачан продукташи еш йола кооперативаш, оаха къовсам лоаттабу торгово-закупочни, торгово-посредническа, кхыйолча псевдокооперативай балха духьал.

Корр.: Къамашта юкъера гIулакхаш дувцаш хинна КПСС ЦК сентябрьски (1989 ш.) Пленум, хетаргахьа, профсоюзаша теркал ца еш йисаяц...

Г. Г. Олейников. Профкомийн цар культпросветучреждененйн культурно-кхетама болх эргабоаккхаргба профсоюзаша, къахьегамхой граждански позици хьахилийтара, къахьегама коллективай вахарера водараш дIадахара хьинаре новкъостал дергда.

Республика профсоюзаша хьаллоац «ХIанзарча хьалашкара парте къамий политика». Болхлой класса, советски профсоюзий йола бокъонцарча интернационализма позицеш лораяр, къамах хиларга хьежжа къахьегамхой вIаши къастара духьала хилар, къамашта юкъе дувла халахетараш демократически наькъаца къоастадар, къамах хьаваларга, вахача моттигага, ди лелабарга хьежжа доацаш къахьега, граждански, политически бокъонаш массане цхьатарра хилара тIехьа хилар — из я республика а мехка а профсоюзий позици.

Цхьан мугIаре а латташ—де лерхIачунга

1989 ШЕРА 9 БЕТТА КЪУЛБАСЕДА КАВКАЗА АВТОНОМНИ РЕСПУБЛИКАШ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕГIАЯХКАРА ИТОГАШ

Къулбаседа Кавказа автономни республикашка, берригача мехка а санна, дIахо хьош хиннай социальни оагIорахьа экономика дегIайоалаяр чIоагIдара процесс. ДукхагIа арахецаш хиннад халкъа эша товараш, дегIадаьхкад розничии товарооборота а маьхагIа деча гIулакхий а боарамаш. ДегIанхай боахамашта доал дара керда формаш. ДегIаснай къахьегама овсарле.

Цунца цхьана республикаш экономически социальнии дегIаяхкара даькъера цхьайола негативни явленеши процессаши дIайоахилга мела лийннад. Моттигаш хиннай поставкай паччахьалкхен дисциплина телхаеш. ТIехьадисад наха чубаха цIеноп хьалделга.

Керттерча производственни отраслешка къахьегама овсарле лакхъллара темпаш белгтала лохагIа я юкъера лаьрхIача алапеш лакхдалара темпаел.

ХIара денна эшаш долча дуккхача товарий дефицит хIанз а дIаяланза я.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Къулбаседа Кавказа автономни республикашка карарча шерашка дукхагIа арахецаш хиннад халкъа эша товараш, уж хьадара дукхагIа юкъе нийсай профильни йоацача отраслей предприятеш. Уж арахецара планови заданеш тIеххкхоачашъяьй еррига республикаша.

ДукхагIа хиннай арендни подряд а боахама расчета шоллагIа модель а балха юкъейоалаяь предприятеш.

Промышленни производства боарам 1988 шера 9 бетта хинначунца нийсбича цхьан процентагара кхаь процентага кхоачаш дегIабенаб Къулбаседа-ХIирий АССР, Кабардино-Балкарски АССР, Дагестански АССР.

Промышленни продукци дукхагIа арахецилга Iалашдаьд къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа, болх беш бола нах кIезиг а беш. ДукхагIа хиннаб хьабаь пайда.

Цунца цхьана 1989 шера кхоалагIча квартале промышленни продукци арахецара темпаш лохагIа хиннай хьалхарча ах шера хиннарашца нийсдича ерригача Къулбаседа Кавказа республикашка.

Автономни республикай дуккхача промышленни предприятеша кхоачашдаьдац продукци лоаттаяра договорни декхараш. Алапеш сихагIа тIадетталу къахьегама овсарле лакхъяларали потребление предметаш дукхагIа арахецарали сихагIа.

ПРОМЫШЛЕННОСТЕ 1989 ШЕРА 9 БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯР

(процентаща).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Кабардино-Балкарски АССР	Дагестански АССР
Потребителашцарча договорий ларда тIа Госзаказаген духхьаларча бувзамашкен хьежжа продукци лоаттаяра план кхоачашъяр	97,8	99,2	99,4	99,3
Соахка цу хана хинначунца нийсдича дегIаахара темпаш:				
Продукце (балхий, гIулакхий) боарама	100,2	103	103,3	101,1
Къахьегама овсарленна	103,4	105,6	105,5	102,2
Халкъа эша товараша хьадара план кхоачашъяр	103,1	105	108,6	105,6
1988 шера 9 бетта хиннарашца нийсйича халкъа эша товараш дукхагIа хьадара темпаш	102,3	108	111,2	113,2
Пайда баккхара план кхоачашъе лерхI	105,3	100,4	105,5	103,6
Поставкашта план кхоачашъянза йолча предприятей дукхал	28	41	16	25

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС

Республика кхашка чуйца йоалаш латт тIехьакхоачаш йола юртбоахама культураш, хургболча хьувкъама лард йоллаш латт, кердадоаккхаш тоаду къахьегам вIаштIехьбаккхар, балха юкъейоалаю прогрессивни технологеш. 1989 шера дIадахача бетташка автономни республикашка доадеш декха хьайбаши коа тIара оалхазараши дукхагIа да. Еррига автономни республикаша кхоачашъяьй паччахьалкхенга хьайбаши коа тIара оалхазараши дохкара нийс бетта планаш. Шура дIаялара план кхоачашъяьяц Нохч-ГIалгIайчеи Къулбаседа-ХIирийи АССР боахамаша, фуаш дIадалара план — Нохч-ГIалгIай АССР боахамаша.

1989 ШЕРА 9 БЕТТА КОЛХОЗАШКЕИ СОВХОЗАШКЕИ ХЬАЙБАЙ ПРОДУКЦИ ЯККХАР.

(процентаща).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Кабардино-Балкарски АССР	Дагестански АССР
Соахка укх хана хинначунца нийсдича дулх даккхар	115	105	108	101
Соахка укх хана хинначунца нийсдича валови шура яккхар	97	99,2	111	99,4
Соахка укх хана хинначунца нийсдича котама фуаш гулдар	80	114	89	105

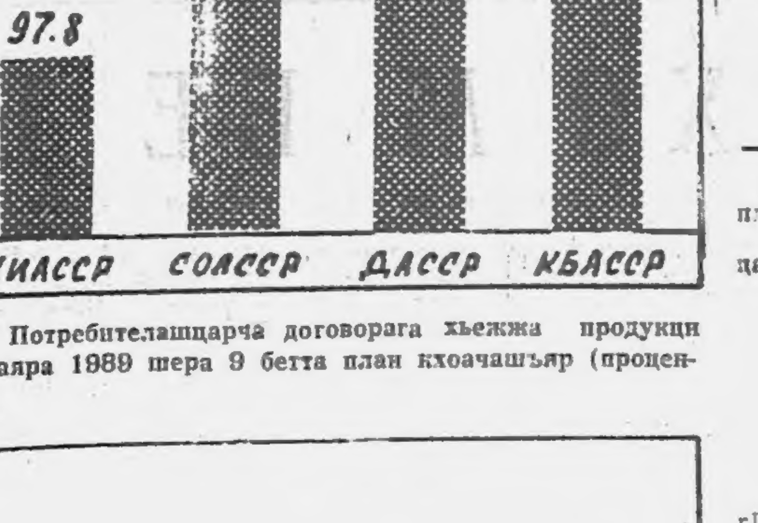

* Потребителашцарча договорага хьежжа продукци лоаттаяра 1989 шера 9 бетта план кхоачашъяр (проценташ).

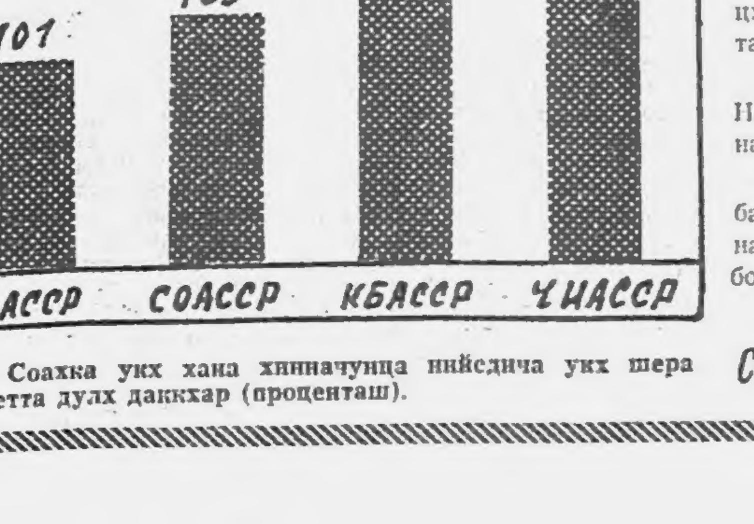

* Соахка укх хана хинначунца нийсдича укх шера нийс бетта дулх даккхар (проценташ).

1989 ШЕРА 9 БЕТТА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ КИИЧЪЯРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯР

(процентаща).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Кабардино-Балкарски АССР	Дагестански АССР
Хьайбаши коа тIара оалхазараши	107	104	111	104
Шура	99,5	98	109	100
Фуаш	58	109	113	101
Соахка укх хана хинначунца нийсбича хьайбай продукци кийчъяра боарам				
Хьайбаши коа тIара оалхазараши	109	105	109	101
Шура	99,6	101	110	100.1
Фуаш	69	93	93	108

КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЯР

Производственни объекташ санна соцкультбыта объекташ а цхьан боарамагIа хьалъеш ца хиларо керттера фондаш хьал а яь болх бе йолаялийтара заданеш кхоачаш ца ярга кхоачаду гIулакх.

Еррига автономни республикашкарча гIишлон организацеша шоашта дIахьожаьйча капитальни вложенеех биззача боараме пайда эцац. Дикка тIехьа йисай уж гIишлон-монтажни балхаш дара а. 1989 шера 9 бетта хьалдаь даьннадац 1989 шера хьалде лаьрхIа хиннарех ахаш мара наха чуIе цIенош. Нохч-ГIалгIай АССР-ен Кабардино-Балкарски АССР-ен планови задани 50 процент а кхоачашъяьяц. Дикал лоха йолаш хьалду чуIе цIенош, школаш, школе даха ха йоацача берий учреждениеш, унахцIено лораяра объекташ.

1989 ШЕРА 9 БЕТТА КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЯРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯР

(проценташ).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Кабардино-Балкарски АССР	Дагестански АССР
Керттера фондаш болх бе йолаялийтара шера план кхоачашъяр	34	34	34	30
Деррига чуIе цIенош хьалдаь дахара шера план кхоачашъяр	30	53	46	52
Капитальни вложеней шера йолча лимитах пайда эцар	57	54	61	63
ГIишлон-монтажни балхий шера йолча лимитах пайда эцар	49	52	59	62
ЧуIе цIенош хьалдара капвложеней шера йолча лимитах пайда эцар	35	50	50	57

ТОРГОВЛИ

Къулбаседа Кавказа автономни республикай мах беш йолча организацей коллективаша торговле организацей болх тоабеш цхьадола гIулакхаш чакхдаьхад. ДукхагIа дехкад кхачан а промышленни а товараш. Товарооборота юкъара боарам, общественни кхача а цунна чубоагIаш, еррига республикаша, Нохч-ГIалгIай АССР-гара дIаиккхараша, кхоачашбаьб.

Цунца цхьана торговли вIаштIехьяккхара даькъе белггала кхоачамбоацараш а долаш да. Баьцадаараш дохкача тикашка йохкача продукце ассортимент къе я, хIаьта йохкаш йола продукци а дукхагIча хана во хул.

Кхоачам боллаш Iалаш бац баха нах дулха а шурий а продуктацца, кондитерски изделешца, шекарца, барзкъий дуккхача тайпашца, кога гIирсаца, хIамаш ютташ йолча средстваща, мебелца, электро-бытовой приборашца, и. кх. дI.

РОЗНИЧНИ ТОВАРООБОРОТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯР. ЦУНЦА ОБЩЕСТВЕННИ КХАЧА А БОЛАШ

(проценташ).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Кабардино-Балкарски АССР	Дагестански АССР
Розничии товарооборота план кхоачашъяр	93,5	104	100	103,1
Соахка цу хана хинначунца нийсйича	107	110	110,7	110,1

БАХАЧА НАХА МАЬХАГIА ДУ ГIУЛАКХАШ

Наха гIулакхаш деча предприятешка хьежжа маьхагIа гIулакхаш ду халкъа боахама кхыча отраслей предприятешеи организацешеи. Цо гIо ду къахьегамхошта кхы тIа аьттув хилийтара, балха ха кIезигагIа йоаяра, бахача наха тайп-тайпара гIулакхаш дукхагIа дара. Цунца цхьана дукха я хIанз а уж гIулакхаш де мел эшаш йола таронаш а йолаш, цу балха юкъе ца озаш.

Карарча шера нийс бетта 100 эзар сомал кIезигагIа да Нохч-ГIалгIайи Къулбаседа-ХIирийн АССР-ашка бахача наха даь гIулакхаш.

Хьалха а санна дукха кхоачамбоацараш да быта служба предприятей балха юкъе. Дукха нах летка йиллача хана заказаш кхоачашдац, во кхоачашду, яхаш. Кхоачамболлаш гIуллакхаш диц юрташка бахача наха.

Статистика Нохч-ГIалгIай республикански управлени

ЯЗДАРХОЧУН БЕРКАТЕ КХОЛЛАМ

Ведзижев Ахьмад ваь 70 шу дузаш

«Таханара вахар хьакхоллаш вар, бакъвола цун да къахьега саг ва. Хьаьналча къахьегама а вахара я чам байзаб Советски адамашта... Бакъда, хIанз а нийслу вайна юкъе социалистически вахара боараме баха ца туташ бола нах. Уж ба хьаьнала къахьегаш баха ца ловраш». Иштта яздир Ведзижев Ахьмада нийсса итт шу хьалха арадаьннача шин произведеней «Камаьршал» яхача книжка тIа, авторагара дош оалаш. Тахан аьлча санна нийса да цу дешай маIан. Цул совгIа, сона хетачогIа, цун ерррига йоккха творчество а иштта йолча уйлах йиза я. МоллагIа а цун произведени вай хьанийцача, вайна хьалхашка отт нийсхон тIехьара, харцонна духьалара къовсам.

Ведзижев Ахьмада шин произведенеш тIа хьахьекхай вайна ерррига советски зама. Из хьайолаеннача хьалхарча деношкара денз таханалцца вай вахаре хинна доккхий революционни хувцамаш дитадац цо ца хьоадеш. Цул совгIа, из кIезиг-дукха кхайдав революци ялалехьа хиннача гIалгIай къахьегамхой халача, бокъо йоацача, баьдеча вахарга а («Кхадж» яха дувцар), «Дувцал, нана» яха стихотворени).

Цун произведенеш тIа вайна хьалхашка отт граждански тIем тIа Советий Iаьдала тIехь, цун моастагIашта духьала са ца кходеш, къахьегамхоша лоаттабаь къовсам («Бирса шераш» яха стихотворени, — «Костоев Бексолта — халкъа бакъвола воI», «Комиссара валар», «Сергойцара безам» яха очеркаш), низагIа коллективизаци еча хана активисташтен кулакаштен юкъе этта къизал («МоастагIчун лар», «Наькъаш къастача» яха дувцараш), вай Даьхе дIалаца, советски нах лоалла оттабе гIийртача фашисташта духьала баь тIом («Нана», «Кхор» яха дувцараш»), Сийлахь-боккха Даймехка тIом чакхбаьнначул тIехьагIара маьрша вахар («Кхуврчара цIи», «Толам» яха дувцараш), сталински къиза зама («Орден» яха дувцар), таханара вахар («Барт болча — беркат», «Бехктокхам», «Ваьча дийнахьа — совгIаташ», дуккха кхыдараш).

«Лаьтта» яха цун дувцар таханара перестройка хургйолга хьалхе а ховш санна яздаь да. Бокххача безамца дувц цу дувцар тIа вувцача воккхача саго лаьттах: «Дерррига беркат мадий лаьтта... Хам беш гIулакх де деза цунна. Нанас бер мо, адамаш кхоабар лаьтта мадий». Лозунг а даь хьалтоха мегаргдолаш а ахархочун дег чу дувшаргдолаш а да уж дешаш. Тахан вай парти гIерт иштта дукха дезачунга из лаьтта дIакхачийта, из да а хургволаш. ТIаккха, воккхача саго маалара, доккхагIа беркат а даргда цох.

Цу тайппара, ешачо безаме тIаэцаш, цунна пайдане уйла гIоттаеш я Ведзижева хIара произведени. Цар тIа дувц сага дагалаттар, къувлашдар, саго дIаэцаргдар. Цудухьа ез уж дешарашта. Ведзижева хIара керда произведени ара массаза йоал совгIат хул цох дешарашта.

Харцхургдац, Ведзижева творчестве йоккхагIйола моттиг вахаре йолча харцонна духьала къовсам лоаттабеш я аьлча. Из къовсам цо лоаттабу харц хIамаш доахка нах бегбоахаш, царех белам боаккхаш. Вела ца луш дешалургдац цун Узан-Хьажи имаматах дола а «Муте новраш» яха а дувцараш, кхыдараш.

Дукха уйла яйташ да «Кхор» яха дувцар. Кхора га тхьовра бусалба ди а балалехьа денз вайнаха еза лоархIаш я. Из хоадае мегац оал. Дувцар тIа ювцача Хане воI вича, цу дийнахьа шоай коа кхора га йогI цун маро гIадвахе. Цар воI хьалкхийча Сийлахь-боккха Даймехка тIом болалу. Даьхе лораеш моастагIчох латаш вув из. ХIаьта из ваьча дийнахьа егIача кхора гаьнах цунна дола чурт хул. Шин воIа сагIийна къаьнача нанас нахага бунийт цу тIа хьахула кхораш. Ма дукха хIамаш дагадохийт цо. Деррригача дуненна дIабеккъала боккха ба воI вийнача наьнага кхаьча бала. ХIаьта, массагIа нана оттаяьй тIемо иштача балийна. Мел гоамбу авторо наха тIом.

Цу темах долча «Нана» яхача дувцар тIа Ведзижев Ахьмада хьахьекхад хьалха денз хьадоагIа советски халкъашта юкъера докъаргдоаца доттагIал.

Хьалха санна лира доацаш лаьгIденна дале а, хIанз а вай вахарера дIададанза доккха зулам да пхьа лахар. Хийла вIалла гунахьа доаца саг вийнав пхьа лехаш. Къамах лета лазар а хинна дIаэттача цу хIаманна духьала яздаь да «Векхам», «ЦIера юкъе», «Пхьа битар» яха дувцараш. Пхьа хьаьрчарий а нахага пхьа боаллари а хадданза сатем боабеш хIама да из.

Хьалха хинначоа юхе хIанз кхалнаьха вахар, бокъо гаьнна йизагIа яле а, тахан а болаш ба кхалнаха низ беш бола, гIелал яхьа нах. Из тема дикка йоашхаш ювц Ведзижев Ахьмада «БIаргий ххх берхIа хилча», «Эше дийцар», «Вий», «ТамашийнагIа» яхача дувцараш тIа.

Мар венна йиса яле а, е кхыча бахьанца маьре яхачара бехк боацаш еха яле а, къона кхалсаг зIамсаго йигар нийса ца хеташ оамал я гIалгIай. Из харцахьа хIама новкъа хеташ дувц «Жеро йигар» яхача дувцар тIа. Нагахьа санна, бер долаш из яле, къаьстта халагIа да къоначо кхалсага маьре яха. Иштта йола Лайла езаяле юг Зураба. Цо дохаду из нийса доаца хIама.

Харцахьа а бакъахьа а гулдаь рузкъа вIашагIтохарах ираз хеташ бола нах болаш ба вайна юкъе. Духхьала цхьан рузкъах ираз лерхIаш яц «ДIаяхар» яхача дувцар тIа ювца Люба. Цо лац рузкъан тIагIолла хьаьрваьнна шин мар Шарпуддин. Цунна деза нийса дола вахар. Цудухьа шин мар вите дIайода из.

ХIанз вай вахаре дIахьош йола перестройка дагайохийташ да «Аьшка бIоагIа», «МелIа», «ЦIеча тIоарска фуражка» яха дувцараш. Цар тIа дегара бувц бюрократаш, харц рузкъа лехараш, наха тийшаболх бераш, дер дайна лелараш, йовсараш.

Шийна карагIдаьннача кхоачамбаь Iеш вац Ведзижев Ахьмад.

Замал тIехьа ца виса гIерташ, заманца гIа боахаш хьавенав из. Цунна дукха еза шин Даьхе, шин халкъ, из тешаш ва Ленина, цо кхеьча парте идеяйх. «Ленин партеца вах, Малхал башха цун цIи йоврgьяц, из дегашка вах» йоах цо «Ленин» яхача шин стихотворене тIа. ХIаьта «Даьхе» яхача стихотворене тIа цо аьннад:

«Даьхе — из я бIарга
сердал»,

Даьхе дега ондо я,
Дега къонал, дега курал —
Вайна лоаттор Даьхе я».

Даьхенах хьогаш лелача наьха кер белхабергболаш аьнна да уж дешаш. Цхьаьца бахьанашца шоай Даьхенах баьнна вай советски нах кIезига бац доазол дехьа. ХIаьта царех дуккха бараш сталински режим ла ца могаш баьнна а ба.

Вай йоккхача Даьхенах ваьнна хинна веце а, Ведзижев Ахьмад, беррига гIалгIай, нохчий, кхыдола кагий къамаш а санна, къизача Сталина шин дай баьхачара ваьккха, цхьанкха бокъо а йоацаш Казахстане, Киргизе ваьхав.

Хало, бала тIаоттарах вахарцара безам дIабалац Ведзижев Ахьмада. Цо дика кхетаду вахар массаза доггIоза ца хулга. Бакъда, дог диллац цо вахар дог деладеш хургхиларах. Цох лаьца дика аьннад поэта шин «Вахар сона кIордадац» яхача стихотворене тIа:

«Дог,
Хьо детталуча хана,
Вахар сона
КIордадац».

Ведзижев Ахьмада творчество йоккха а тайп-тайпара а я. Вай дукхагIбола йоазонхой санна, из а волавелар юкхьанца поэзе тIара. КIезига моттиг а лацанзар цу даькъе. Из поэт, прозаик, драматург, басенник, критик, очеркист, таржамхо ва.

ГIалгIай советски художественни литература дегIадоаладеча цо лаьца дакъа зIамига дац. Шовзткъей итт шера цох цIаккха ца къасташ хьавоагIа из. Цу хана цо арадаьккхад 20 книжка. Цар тIа я стихаш, поэмаш, дувцараш, повесташ, романаш, пьесаш, очеркаш. Уж да: «ДоттагIчун васкет», «Сецца», «Лар», «Напсата нус», «Наькъаш къастача», «Наькъаш», «Накъавакхар», «Сенах велар Iаббас», «ЦIи тохар», «Камаьршал», «Шелбенна кхуврч», «Лоамашка дарз» яхараш.

Цу ткъаь книжках итт эрсий меттала даьккхад. ХIаьта, цхьаццайола Ведзижева произведенеш вай мехкарча а доазол дехьарча а меттала араяьхай. Цу тайпара, цун произведенеш ешараш духхьала гIалгIай хинна ца Iеш, эрсий, нохчий, хIирий, черсий, кхы дуккхабараш а ба.

Иштта дукха книжкаш яздаь хилча, цо-м цхьаннахьа а болх баь а хург мичаб аьнна хетаргда. Из нийса дац. Ше пенсе ваххалца цхьаццанахьа болх беш хиннав Ведзижев Ахьмад. 1938 шера шин ткъеста шу долаш из балха вода Нохч-ГIалгIай книжни издательстве. цо болх бу переводчик, литсотрудник волаш. Цул тIехьагIа ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкомо комсомола Ачалкхен райкома секретаралла вохийт из. ХIаьта Сийлахь-боккха Даймехка тIом болабеннача хьалхарча шера денз 1943 шера ноябрага кхаччалца тIем тIа хул. 1944—1957 шерашка шин дай баьхача мехкара ваьккха Казахстане, Киргизе волаш халкъа боахама цхьаццайолча моттигашка болх бу цо.

1957 шера Нохч-ГIалгIай АССР меттаоттаьчул тIехьагIа «Сердало» газета редакце, телевидене радиовещанен Нохч-ГIалгIай комитете болх беш хул Ведзижев Ахьмад. СССР йоазонхой Союза шин шера йола лакхера курсаш чакхйоах цо. Москвера цIаьвеча Ведзижев Ахьмада болх бу Нохч-ГIалгIай книжни издательстве редактор волаш. ХIаьта 1962 шера денз 1969 шерага кхаччалца из хилар «Лоаман Iуйре» яхача литературно-художественни общественно-политически альманаха редактор.

Иштта, тайп-тайпара балхаш деш воллаше, Ведзижев Ахьмад массаза, хIанз а тIехь, общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лоацаш хиннав. Оалача дешаца а шин боккхача художественни кхолламца а цо интернациональни патриотически кхетам лу къахьегамхошта, къаьстта кхуваш йоагIача тIехьенна.

А. Ведзижев

Яхаргда...

Iаьса вар яхаргда
Со велча цхьаццачар,
ХIанз укхан кхел хиннай,
ДIаваьннав ер гучар.

Укх тайпара кхея хургья
Еррамо хиннечар.
Лахьтал совгI кхы фу дар
Укханга кхоачаргдар.

Дувцаргда со венна,
Шоаш бусаш болаш мо.
Цхьабарех къахетам
Беш санна Iоажало.

ДуIаш дер укх лаьттах
ГIорг а воацаш санна,
ГIайбаташ деш хургва
Сох лаьца сихвенна.

Бакъда из —
Гуш долчоа аз дерий ду
гуччахь —
Ламаза Iойийтта
Хьаж-юкъ са лезаац.

Вахерца хала дар,
Новкъадар нийсделча,
Жай дакхха цIаккха а
Молла аз гийхавац.

Из-м дацар эшаш
Кхы дувца, кхы дIаьлде
БIаргашкар боад дIа ца
Яьннарий хабараш.

Са цхьаьца хIамаш да
Йиш йолаш доккхал да.
Кроргба дуккха а
Из са бакъдергдараш.

Доккхал ду, хала дар
Аьнна ца озалуш,
Новкъоста кийчча се
Хиларах дIаотта.

Тешам бац цох аьнна,
Цхьанна ента йоацаш,
Ваха низ кхачарах,
Се мел вах укх лаьтта.

Доккхал ду, массаза
Дицачох дог делаш,
Дега мIад ца южаш,
Се мел вах вахарах.

Адамий хьашташта
Низ, хьинар дIателаш,
Валлалца шек воацаш
Ваха лоаш хиларах.

Кховаьча халкъацар,
Вай наьна лоамашцар
Безам лаьгIаургбоацаш
Сай дега хиларах.

Сай хиннар, долаш дар,
ТIа хургдар се царца
Массаза, эше декъа,
Кийчча хиларах.

Хьарама из хуле
Дегах гаргаш хийла —
Яхача нигатах
Се виц ца валарах.

Хьаьналча адамца
Массаза са уйла,
Лоаман шовда санна
Сай цIена хиларах...

Iаьса вар яхаргда
Со велча цхьаццачар
ХIанз укхан кхел хиннай
ДIаваьннав ер гучар.

Яхийта... Из аргдац
Бакъдар мел довзачар,
Со сенах воккхий веш
Ваьхав мел хайначар.

Венгре проблемаш

Шийн дийнахьа вIаштта кIордаеш йола йоачан латтар Будапеште. Iаьржо къегар асфальт. Делха бIаргаш санна доашадь дар цIеной а юхегIолла тIехъювлача машиний а кораш. Партийни съезда пресс-центре аккредитованни болча журналистех цхьанне белгалдаьккхар, Венгерски социалистически болхлой партегIа делх уж кизгаш, аьнна...

Да а дар из иштта, вIалла магацар ВСРП йоацаш я аьлча. Цунна когаметта, съезда дукхагIбола делегаташ тIехьа а болаш, керда Венгерски социалистически парти вIашагIъеллар.

Дувца а дезац, атта хиланзар из ваIад тIаэца. Венгре кулгалдеча парте 700 эзар член шоашта тIехьалаттача 1300 депутата. Фуд, цу массаяр санна йоацача ваIада бахьан? Дукха ха йоаццаш а тIехь мехка мел даьха толамаш цу парте цIерца дувзаш ма дарий? Цхьабакъда, укх тIеххьарча шерашка ВНР экономически гIулакхаш цIаьхха воча даларга кхоачадир арахьарча а чурча а цхьаццайолча факторашa. Дуккхача болхлой вахара боарам лохбалар. ХIанзарчоа цхьаккха дича а соцаде вIаштIехьдалац айлуш латта арахьара декхар. Таханарча дийнахьа из декхар 20 миллиард доллар да. Кхачан а эггара хьалха эшача товарий а маьхаш каст-каста лакхлу. Болх боацараш хIанзлехьа итташ эзараш ба.

Тоъал бехк ба, укхаза, хьалха хиннача партийни кулгалхой а. Экономикана кулгалдеш массехк цIенхаштта гIалат дарлийтад цар шоашкара. Геттара ирача критика алан кIала нийсъелар ВСРП. Дукха ха яр парте цу аравалар доацача ситуаце нийса никъ леха. ХIаьта, юххера а тIанийцар сел парадоксальни хета ваIад — хинна парти вIашагI а яьккха, социалистически парти вIашагIйолла. Цул совгIа, хила мегар санна лоархIар, Iаьдала цхьа дакъа меттел, деррига Iаьдал царардалар а, цунца зувзаденна, парти ше оппозици хила езаргйолча хьалашка кхачар а.

Санна лечкъадергда, из деррига вIашкаоттача хана ВСРП шин авторитет а дикна лохьялар. ТIеххьарча цхьан шера цун мугIарашкара дIаваьннав 150 эзар саг. Цхьабакъда, кердача парте — ВСП кхел а мишта хургья хов яц: хургйийхьогI из кулгалдеш? ТIадоагIача шера ВНР хила дезаш ма дий парламентски хоржамаш. Цигача венгерски къахьегамхоша мехка керда кулгалхой харжа а беза. Кастта тIаэца мегаш да, Венгре дукхапартийни система хилийта бокъо луш дола закон. Цхьан дешаца аьлча, харжархой шоашта тIехьабахара хала къовсам лоаттабе безаргба. Авторитет лакха йолчеш наха юкъе лоархIачен конкуренташца къувса а дезаргда.

Масала, «Мадьяр немзет» яхача центральни газета чакхъяьккхача опроса данеша яхачогIа, ВСРП (хIаьта цу парте дукхагIа бола членаш ВСП хьаяра тIехьа а хилар, хьагучогIа, ВСП мугIарашка а увттаргба) тIехьа кхаж беррригача харжархоех 9 процент бараша мара тоссаргбацар тахан. хIаьта Венгерски демократически форума тIехьа — 52 процент барашен кортамукъача демократий Союза тIехьа — 25 процент барашен.

Долче, парте радикально эргаяккха лаьрхIар. ТIанийцача ВСП Устава тIа белгалдаьккхад, из парти политически шин чулоацамга диллача марксистскии, деррригадамлен прогресса юкъара маьхаленаш, гуманизм, кортамукъале, демократи тIаэцаши организаци йолга. Цунца цхьана, дIаяхача хана шоаш бакъяьча социалистически коммунистическии болама принципашта, социальни нийсхон принципашта, кхоллама къахьегам лархIара тIехьа а я из парти. Шин болх деррригача къаман хьашташ кхоачашдара тIаберзабе лаьрхIа я ВСП. Шоай къахьегамах бахача наьха парти я из. Центральнии Малхбоалени Европа мехкий аьрдехьара лостам болча, реформаш йича бакъахьа хетача партешца санна деррригача дунен «Коммунистий-реформистий» партешца, социалистически а социал-демократически а партешца айхха бувзамаш леладе лаьрхIа я Венгерски социалистически парти.

Иштта белгалдоахар, гIалата идеяшцарен методашцарен, (царна юкъе зуламе яраш а йолаш) керда парти хьакъастилга а бюрократически партийни пачхьалкхенцара, демократически централизма принципашцара шин бувзамаш цо хоададелга а.

Съездо ВСП председателалла хержача Ньерш Режес, ше съезде къамаьл деш аьлар: политикашен экономисташен мохк экономически даькъе цхьан кога тIа баьккхача, вахара боарам айбича бакъахьа хет наха. Общества шеррача тIоанашта бакъахьа хет из, рыночни экономика дегIайоалаяра а доалахьен гIулакхашта реформа яра а раьза ба нах, цхьабакъда, цхьа хIама хуле: айлуча рыночни льготий шоашта доагIа дакъа дIакхача деза болхлошка финансови стабилизаце халонаш ерригача общества членашта юкъе нийсса дIа-хьа екъа еза.

Венгре дунен халкъашта юкъера бувзамаш дувцаш, Р. Ньераша аьлар: дунен тIа военно-политически блокаш йолча хана Варшавски Договора Организаци а СЭВцара вай бувзамаш а дезаш долга вIалла шек хила йиш яц вай, цу бувзамашта чура реформаш е гIерта деза вай.

Дале а, ВСП вIашагIйоллар парте беррригача членаша цхьатарра къоабалдеш тIанийцад ала йиш яц. Прессаца бувзамаш леладара бехктокхамерча викала Барабаш Яноша ма аллара, венгерски гражданаш раьза цахилар гойташ дукха телеграммаши письмоши ух съездага, дукха телефонаш етт. ХIаьта из шин бахьан долаш а да. Масала, дег тIара теша атта долаш дацар, съезда трибуна тIара, мехка капитализма реставраци ярах кхера дезац. хIана аьлча, къела духьала къовсам лоаттабар дуккха-дукхагIа лоархIам болаш да, нах хьал долаш хилара духьала къовсам лоаттабарал, яхаш финансай министра Бекеши Ласлос даь къамаьл а...

Венгерски социалистически парти вIашагIйоллар венгерски революционни а болхлой а болама исторе тIехьашкахьа баьккха гIа ба, аьнна итог йир «Марксистское единство» яхача платформана хетачоа цун председатела Рибански Роберта. ВСРП мугIарашкара дIа цадовлара, парти йоха цаяйтара тIахьийхар цо парте членаш. Пресс-центре журналисташта хьалхашка къамаьл деш, дукха ха ялалехьа венгерски коммунистий парти йоха ца яра тIехьа парте ахаел дукхагIа бола членаш хургхиларах дог тийша ва со, аьлар Р. Рибанске. Съезда доакъошхошта хетар тахан вайна ховш да.

Шин аргIагIа, Кадар Яноша цIерагIча общества ханна йолча ЦК секретариата МТИ агентстве гIолла дIадоаржадаьд письмо. Венгерски социалистически партера ара мел баьха коммунисташ вIашагI а теха коммунистически парти хьае декхарийла ду тхо ВСРП дIаяккхаро, йоах цар цу письмо тIа. Из ваIад тIаэцар духьа ханна йола ЦК вIашагIтоха соцам а тIанийцар секретарната, хургйолча компарте мугIарашка хила безам мел болчар ма хулла сихагIа шоашка хоам бар а дийхар.

ХIаьта, заседанешта юкъерча перерыве тха къамаьл де вIаштIехьдаьннача Ласлона хетар ер да. Венгерски социалистически парти вIашагIйоллар, аьлар цо, динза даргдоаца хIама дар. Из дир, цкъа-лета, парти эргаяккхар духьен, шозлагIа-лета, нах тхоашта тIехьабахар духьен, тхоай партех беррригача мехка къахьегамхой социалистически организаци хургйолаш. Керттера тхоай декхар кхоачашдир оаха: компромисс йира бахьан долаш тха вIаштIехьдаьлар тхоай мугIарий цхьоагIо съезде цайохийта. Бакъда, первични парторганизацешка парте хIара члена бокъо еннай ше мичахьа хургва укх шера 31 октябрь хьатIакхачалехьа кортамукъа харжа.

Сай керттера декхар хет сона, белгалдаьккхар Л. Валентас, хургдолча Паччахьалкхен собране хоржамашка ВСП котъялара тIехьа къовсам лоаттабар. Цхьабакъда, геттара дукхагIа лоархIам болаш да марксистски маьхаленаш йоа па яра тIехьа, парти буржуазно-либеральни хилаоа духьала къовсам лоаттабар.

Гаргарча хана массанахьа а первични партийни организацешка собранеш чакхйоахийла аьнна ваIад йир съезде. ВСП Устава керттера тезисаши программи заявленни тIаэцар, ше цу парте мугIарашка лархIа йиш йолаш ва. Цунна тIахьийхар парте беррига членаш Ньерш Режес.

Ала хIама дац, кхетаде хала дац венгерски новкъосташа бакъдар, мехка халкъашка латта проблемаш къоастаяра наькъаш лехаш ира къовсамаши дискуссеши еш хилар. Венгерски халкъа хургдолчун кхел цун шин бе ма йоаллий.

БАРАНОВ Юрий, АПН соб. корр.,
ТОНКОНОГ Иван, АПН спец. корр.

Будапешт.

Новкъостах дола дош

БIаьха а аттабоаца а вахара никъ беш шин кховзткъей итт шу дизарга венав вовзаш а дуккхача наха дукхавезаш а вола гIалгIай поэт, прозаик, драматург Ведзижев Абабукара Ахьмад. Укхаза белгалдаккха деза Къулбаседа Кавказерча йоазонхошта юкъе Ахьмад говзагIчарех цхьа сатирик хилар а.

Ахьмада кхоллама никъ зийча тIаьръюкъе санна, зелуш да йоазонхо лагIа тIара лагIа тIа воалаш шин кхоллама лакхаленга гIа лувзаш хьавоагIаш хилар. Массе вагIац иштта. «Воаллаше бухьар воалар во халхаро ва», яхаш да халкъа кица. Литературе, къаьстта кхераме да хуллаше воккха йоазонхо хила гIертар.

Ахьмада байташ язъярца волавелар литературе гIа баха. Цул тIехьагIа лоаца дувцараш яздара чунйра из. Къаьстта, наха дезаш тIанийцар цун беламе дувцараш. Цул тIехьагIа йоккха йоацача повесташта тIавийрзар из. Цо-м шин «ЦIи тохар» яхача книжках а аьлар «повесть», хийцца цох «роман» ала йишъяле а.

Мел чоалхане, цIенхашттара тема ше ювце а, наха беламе хургдар, царна сакъердам баргбар корадоагIа Ахьмада шин йоазошта юкъедахьа. Юрта Совет эккхийта йоллаш бомба а я цун чоначa гIумагIа чу кийчъяь. Цу тайпарча моттигаша дешаш волчун озаденна пхаьнаш мелду, сина этта Iоткъам бай а беш, паргIатвоаккх, дIахо деша аттагIа хулийт. Цул совгIа, сакъердамеча деша — кечалаша таро лу дешащдар сакхетам чу. дицлургдоацаш, дIачIоагIде.

Ведзижев Ахьмад воккха интернационалист ва. Тамаш я вай боккхача советски мехка цун хьаша, доттагIа воацаш гIала яле, республика ца хиларах-м шеко а яц. Соболевца, Тихоновца, кхы дуккхача цIи хезача советски классикашца гарггара хьоашал а вIаши гIулакхаш а хиннад Ведзижев Ахьмада. Къаьстта дукха хьамех бола йоазонхой байзар Ахьмада Москве лакхерча литературни курсашка даьккхача шин шера. Ахьмадаца доттагIал дувзделар Светлов Михаилен Смеляков Ярославен.

МоллагIча йоазонхочун тешамегIа дола герз а, дошох диза цун талсаш а. гоамачоа тохаш дола, дешачун пунах чакх-са дайташ дола дохьаж а, гунахь доацаш човнаш хиннача шин туртала кхоанеках догдоахийташ цо буллаш бола маркхал а ба наьна мотт. Из дика харца, бIаьхий хиларца мара язъе йиш яц дешачун дег чу юкаргйола произведени. Лоаццача дувцарга кIоарга чулоацам хьакхол цо цецваллал говза, сийрда исбахьа сурт а оттадеш.

Сталинен Берен, царна гонахьа лаьттача бIехача гIозарон, цхьаккха бахьан а доацаш, нохчийи гIалгIайи шоай Дай-мехках а баьха Казахстане а Киргизе а бiхьача халача шерашка вайнаха дукха гIо-новкъостал даь а, боарам боацаш шин халкъах дог леза а, из бахьан долаш, цу хана дорхденнача оахкарел къизагIа хиннача спецкомендатурай хьакимашца дукха къийса а ва Ведзижев Ахьмад.

«Муш-бIаьха, дош-лоаца» яхаш да кица. Лоаца дувцараш хьакхолаш санна, чIоагIа аьттув болаш хьакхол Ахьмада цхьан актах йола пьесаш а. Уж массехказза оттаьй телевидене. Цул совгIа, дукха болх бу Ахьмада публицистике а. Тахан из жанр къаьстта чIоагIа эш перестройкана, кхоачамбоацарел совгIа, шин уйлаш вахара наькъа тохкамаш дара, зIаммига дийла а корг хьа а дийла кхоана хургдар бIаргадайтара.

Цхьабакъда, цаI да сона халахеташ. Волалуш, лакхе ма аллара, поэзегара волавеннав Ахьмад. Ткъаьи вурийтталагIча шера денз вай юха мехка довллалца цу жанре мара къа а хьийгадац цо. Хьалхара цун ши книжка а поэзи я. Цу жанре кIезига къахьег цо тIехьарча хана, язде шин йIаьхий торонаш яле а.

Абубакара Ахьмада дика довз халкъа фольклор, хов цунах пайда эца.

...Iурра шийна хеза еш
чIоагIа гIараш.
Хьаша вагIачар хьалъийкхар.
— Фу гIараш я ер, хIана оаш
укх чу ераш, —
Аьнна из юкъе ийккхар.
— Iа тахан хьоргболча
наькъара,
Ма яц ер сога ладувгIаш,
Котам е аз аьлча.
сона ца луш къар,
Тоъаргда кIолд-сискал яхаш.
Къонача фусам-даьй довнах ше
кхийна.
Цо аьлар довнал тоам лайна:
— Дерриг Iа даккха со вайтача
даьра,
Тоъарг ма-д кIолд—сискал, —
аьнна.
(Хьаьша дагар воаца фусам-да).

Дукха къахьийгар Абубакара Ахьмада цIи хезача поэтий произведенеш гIалгIай меттала йоахаш а. Цо таржам даьд М. Ю. Лермонтова, К. Хетагурова, Н. Тихонова, В. Луговске, Р. Гамзатова, К. Кулиева, Д. Кугильтинова, кхы дуккхачар стихашта.

Шин къовзткъеи итт шу дизадаь а. Абубакара Ахьмад хьинаре къахьегаш ва гIалгIай литература дегIадоаладеш. Хетаргахьа, цо хIанз а язъьяц шин керттера произведени. Цун йоазошта юкъе лоархIаме болх ба цун тIехьара «Шелбенна кхуврч» яха роман. Тахан замано а дешараша а дIадех цу романа шоллагIа книжка яздар. Тахан санна, ма хетта, бакъдар язде таро хиннаяц цун а е цхьанна йоазонхочун а.

Даггара лов Абабукара Ахьмад могаш-маьрша хилар, аьттонца цо цу романа шоллагIа книжка язъя а.

М.-С. ПЛИЕВ.

Хьахоададу моттиг

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

Хьамсара газет дешараш!

Тха газет яздайта шоана аттагIа хургдолаш оаха кепатох ер абонентни бланк. Цун тIехьашкахьара оагIув я укхаза шоана гуш яр. Бланка хьалхашкахьара оагIув — йиълагIча оагIо тIа.

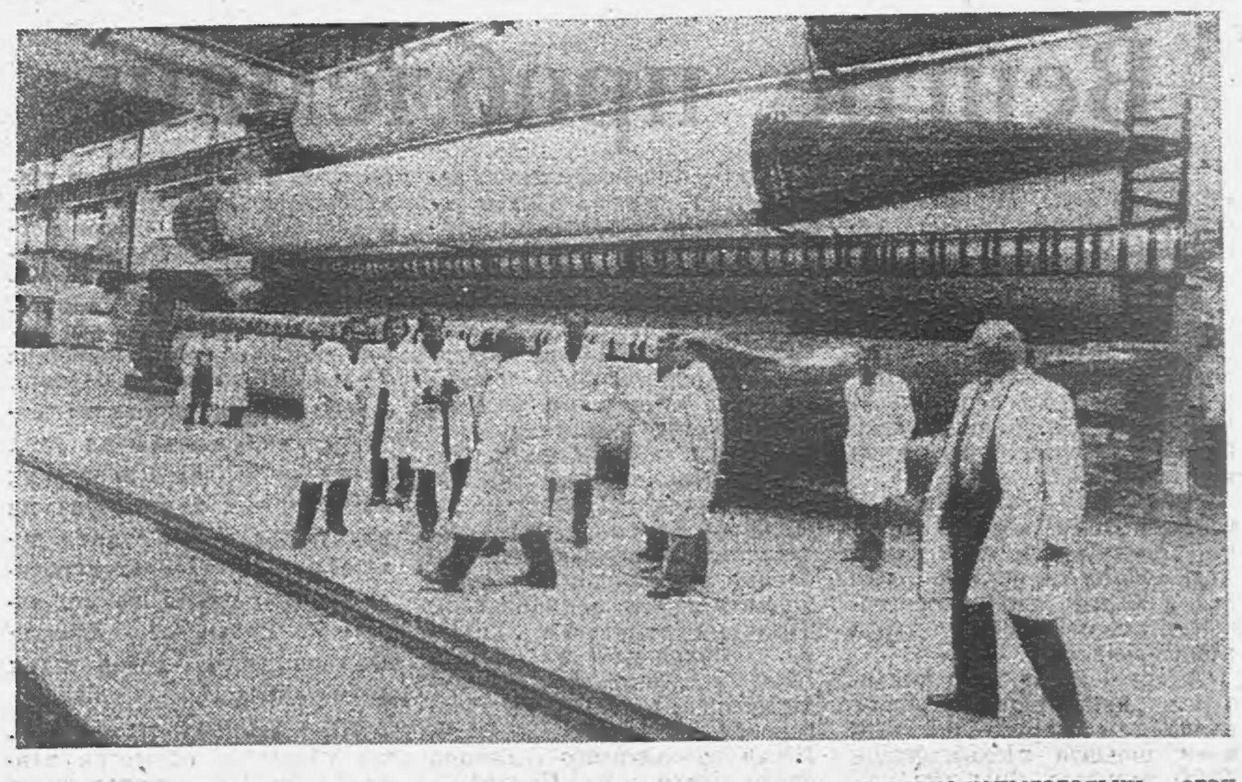

Укх деношка эггара хьалха М. В. Хруничева цlерагlча Московски машинашъеча заводе хьийха хиннач журналистий йиш хилар хlанзалца къайлагlа болх беш хинна мехка космически верфь кlоаргга йовза. Цу предприяте керттера продукци я орбитальни станцеш, космически модулаш, «Протон» яха цlихеза ракетаносителаш.

Мехка халкъа боахама лаьрхlа йолча продукцена юкъе лоархlаме моттиг дlалоацаш я долхача хишкеи lамашкеи дlачуухийта бlеха хий цlендеча предприятей очистни сооруженешка оттаергйола промышленни озонатораш. Дукха ха йоаццаш средствай цхьа дакъа итальянски лицензегlа автомобильни двигателашта лаьрхlа газобалонни устройстваш арахецара дlадахийта лаьрхlад.

Цунца цхьана машара ханарча стапелаш тlа арахецаш я керттера продукци а — «Мир» яхача орбитальни комплекса модулаш. «Мир-2» яхача перспективни орбитальни станце варианташ кийчъеш а я. Завода контрольно-испытательни станце бахача хана журналисташта яйзар практически лаьрхlача еррига заводской тохкамех чакхъяьнна технически модуль «Т». Арахецаш я модулаш «О» (оптически), «Н» (дукхача хана лаьрхlача экологически патрульни блока эггара хьалхара элемент).

СУРТА ТlА: вlашагlъелла яьннача «Протон» яхача ракетоносителa хьаяхара лагlа.

В. КУЗЬМИНА сурт.
(ТАСС фотохроника).

БЕЗАМ ТlАБОДАШ

Дикача производственни хьокхамашца чакхбаьккхар дlабаха нийс бутт Грозненски межрайонни производственни объединене къахьегамхоша. Генподрядагlа гlишлон-монтажни балхаш дара задани дикка тlеххоачаш а еш, планагlа лаьрхlачул совгlа цар даьд 167 эзар сома маьха тайп-тайпара балхаш. Шоай низаца цар кхоачашдаьд цхьа миллиони 85 эзари сома маьха гlишлон балхаш.

Уж толамаш даха цар вlаштlехьдаьннад цхьа дезал санна барт-цхьоагlо а йолаш, хьинар кхо ца деш цар къахьегарах, чура резерваш гуча а йоахаш, балха ханахи гlишлон техникахи цар бизза пайда ийбарах, производства дай шоаш лоархlаш уж хиларах.

Производственни объединена чу мел йоагlача участкашкарча гlишлонхоша шерра социалистически яхь йоаржаьй Сийлахь-боккхача Октябра 72 шу дизара цlейна сийленца накъбахара. Цар ремонт ю межхозяйственни а боахамий чурча а оросительни сеташта, хиш долхача каналий бердаш чlоагlдеш балхаш ду.

Социалистически яхье хаданза хьалха а латташ, башха-дика производственни толамаш доахаш я Грозненски, Шалински, Урус-Мартановски районашкарча оросительни сеташта гlулакх деча Берсанукаев Тарзана, Далхадов Лечас кулгалдеча цхьоалагlчен шоллагlчен гlишлон участкай коллективаш.

С.-М. ЯСУЕВ.

«Сердало»-90

Чакхдоалаш латт хьатlадоагlача шера газеташи журналаши яздайтилга. Уж яздайта йиш я бувзама отделенешка, «Союзпечата» агентствашка, предприятей, учреждений, организацей общественни распространителашка гlолла.

Тахан оаха кепатохаш йола «Абонемента» бланк шоана подписка е аттагlа хургдолаш тох. Цу тlа йоазув деча хана жlарг оттадеш дlайоае еза газеташ хьанийде шун безам болча беттай номераш. Нийса дlаязъе еза индекс, адрес, тайпан цlи, инициалаш.

«Сердало» газет шера яздайтара мах а дlаязбе беза абонемента тlа. Цхьаккха ограничени йоацаш яздайта йиш я газет. Бланки, цу тlа мел эша йоазош даьчул тlехьагlа, газет яздайтарах доагlа ахчеи кепайоазон общественни распространителашка шоаш дахача моттиге гаргагlа йолча бувзама отделене дlачудала деза, цига цунна йоагlаш йола оформлени ергйолаш.

ХЬАМСАРА ГАЗЕТ ДЕШАРАШ!

Газет яздайта йиш йола ха 31 октябре чакхйоал. Цудухьа диц ма ле ханнахьа шоашта «Сердало» яздайта. Шера из яздайтара мах—4 соми 8 кеп. Газета индекс 54673

Ф. СП-1

Министерство связи СССР
«Союзпечать»

АБОНЕМЕНТ на газету 54673.
(индекс издания)

«СЕРДАЛО»

Количество комплектов 1

на 19[illegible] год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда ______ (почтовый индекс) ______ (адрес)

Кому ______ (фамилия, инициалы)

Хьахоададу моттиг

Доставочная карточка

ПВ | место | литер | на газету 54673. (индекс издания)

«СЕРДАЛО»

Стоимость: подписки ___ руб. ___ коп.; переадресовки ___ руб. ___ коп. Колич. комп. 1

на 19[illegible] год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда ______ (почтовый индекс) ______ (адрес)

Кому ______ (фамилия, инициалы)

ТЕАТРА КЕРДА СЕЗОН

1989 шера 25 октябре Х. Нурадилова цlерагlча паччахьалкхен театра ший аргlанара 59 театральни сезон хьайийллай. Театра репертуаре зрителашта езаенна спектаклаш: «Дай лаьтта» (Хакишев), «Лоалахой» (Нунуев), «Пилхьаш» (Гацаев), «Хьо ма да адамага» (З. Яндарбиев). Хlаьта хlанз театра коллективо кийчъеш я нохчий халкъа йоазонхочун А. Айдамирова произведенегlа йола «Маршо а lоажал» яха постановка. Спектакль оттаяьр РСФСР Нохч - Гlалгlай АССР искусствай заслуженни деятель, нохчий театра керттера режиссер М. Солцаев ва. Спектакла тlа дувц имама Шамила паччахьа духьала лоаттабаьча къовсамах.

Таханардар дlадахачунца дуста а дусташ, къаман ший хинна вахар а тlехьа тlадоагlар а диц ца далийта гlерт спектакль оттаяьраш.

Спектакле дакъа лоацаш ба театра а к т е р а ш: РСФСР халкъа артист Давлетмирзаев Абдул-Мутlалип, РСФСР заслуженни артисташ Омаев Дагун, Дудаев Мувса, Хаджиева Нелли, Нохч - Гlалгlай АССР заслуженни артисташ: Азаев Хьамид, Гайтукаев Ахьъяд, Доков Султан, Джамаев Имран, Джабраилов Абдул-Вахlаб, артисташ: Абубакаров Аслан, Кутаев Хьамзат, Джандаров Мувса, Аюбов Мувса, Банкурова Роза, иштта кхыбараш а.

Спектакль оттае лерхlаш я ноябрь бетта.

Х.-Б. ИСРАИЛОВ.

Артисташта М. Дудаевнен Д. Омаевнен йола доттагlлен шаржаш.

Х.-Б. ИСРАИЛОВ.

КУЛЬТУРА ХОАМАШ

Дlадахача кlирандийнахьа «Оргтехника» производственни объединене культура Цlагlа хилар кхелетарий «Ровесник» яхача клуба аргlанара заседани. Из клуб хьахинна дукха ха яц. Бахача сентябрь бетта культура Цlен болхлошен Старопромысловски района пионерий а дешархой а Двореца методиста Рябухина Татьяна Дмитриевнаси новкъостал а деш йиллай из. Рябухина я клуба кулгалхо а.

Берий клубе дахка безам боагlаргболаш ю цига заседанеш, «Фу? Мича? Маца?» яхача ловзарий конкурсаш.

Заседане хьоашалгlа ийха яр №№ 10, 17, 44 йолча юкъерча школай командаш. Цар хьинаре дакъалаьцар конкурса юкъе.

Конкурсий ловзараш чакхдаьнначул тlехьагlа Ленински комсомол хьахиннача Денна хетаяь сайре йир клубе.

Е. АЛЕНИНА.

МИШТА Ю НАЬХА ТЕРКО

Боккха боахам ба Сунженски районера «Ассинский» совхоз. Цига дукхагlдолча даькъе кхеду баьцадаараши соми. Из гlулакх чоалхане а лоархlам болаш а да. Хlана аьлча, цар продукцех хьаяь хlамаш вай республике меттел еррига Союзе а дlакхухьийт. Совхоза хьалхашка латта бехктокхаме декхараш кхоачашдулургдац наьха йоакхо еш ца хилча. Хlаьта, вайна махарра, нахага салаlийтара, цар унахцlено лораяра, тоаяра, спортивни гlулакхаш доагllача тайпара дlадахьара тlахьийха я профсоюзни комитет а администраци а. Хьожаргда вай цу хьакъехьа малагlа кхоачам ба цар баьр?

Художественни самодеятельность а кхыйола культурни мероприятеш а чакхъяхара дика клуб я совхоза доалахьа. Республике цlихеза я «Ассинский казачий хор» оалар. Цlейш дездеча, салоlа сайренаш дlахьоча дизза дакъа лоац художественни самодеятельноста доакъошхоша. Цул совгlа, халкъа инструментийн халхареи ансамбль а я клубе вlашагlъелла.

Цу клуба кулгалхочун Грековай дика вlаштlехьдоал нах художественни самодеятельноста юкъеувза а наха салоlача хана цар самукъадаргдолча оагlорахьа клуба болх дlабахьа а. Цига да тайп-тайпара ловзараш: шашкаш, шахматаш, бильярд. Болх беш я иштта тайп-тайпара кружокаш а.

Вайна ховш да спорто сага унахцlено мел дика чlоагlъю. Укхаза белгалдаккха деза совхоза кулгалхоша спортивни мероприятеш дlаяхьара долча гlулакха эша средстваш хьахецилга. Масала, чарахьаштей чкъаьрий лувцараштей боккха салоlам бу цига вlашагlъеллача клубо. Цу гlулакха совхозо автобус а оттайий, баха безам бараш лоамашка а хьунашка а чарахьал де буг, чкъаьрий лувца Каспийский форда тlа а кхувл. Хlаьта ВЛКСМ совхоза комитета заявкагlа, транспорт а оттайий, республикански спортивни мероприятешка дакъалаца бохийт кагирхой.

Иштта дика кагирхой йоакхо яр бахьан долаш уж дlа-юха ца бувлаш совхозе болх бе бус. Цудухьа царех хьахул моттигера механизатораш, шофераш, слесараш, лоацца аьлча, юртбоахама специалисташ.

Ховш мадарра, вай керттера декхар да болхлой унахцlено лораяр а тоаяр а. Хlана аьлча, дуненцара безам а, вахар а да унахцlено.

Администраци а профком а цу гlулакхага чlоагllа хьожаш я. Масала, цкъа-дале, хlаранена мах боацаш санаторно-курортни дарба де ваха путевка лу. Цул совгlа, хlара дийнахьа lуйрийна итт сахьат даьлча цамогаш бола нах а ийце, машина йохийт районни центральни поликлинике.

Лоархlаме да цхьаькха а, Орджоникидзерча машиннаькъа больницеца совхозо оттадаь договор да, цар лораша совхоза унахошта консультаци а дарба а дергдолаш. Хlаьта совхозо ший продукцеца цига больнице бада унахой lалашбергболаш.

Сога хьттача, цкъа-дале, могаш боацача наха ханнахьа квалифицированни медицински консультаци а дарба а дарал совгlа, кlоаргга маlан долаш да из шин къаман юкъе интернациональни бувзам чlоагlбара долча гlулакха а. Из дика масал эца мегаргдар аьнна хет сона республикерча кхыча боахамий кулгалхоша а.

Сага вахаре цхьаккха а дац лоархlам боацаш. Боккхача боахаме массанахьа бlарг кхача а, хlаранена, хlара дезала эшараш ха а, производственни декхараш кхоачашде а атта дац. Цlен дас санна, массавар а шийга болча кхоачамца lалашве веза кулгалхочун.

Ховш да, вай республике мел йоккха проблема а хинна дlаэттай гlишлон материалаш. Хlаьта, паччахьалкхено декхарийла махьбий кулгалхой 2000 шерага кхоачаш дезалаш фусамашца lалашбе. Совхозо хьалдеш латт ши цlа. Царех цаl 18 квартира чуйоагlаш да, хlаьта вож — 12 квартира. 18 квартира чуйоагlаш дола цlа карара шу кхоачалуш йистедаккха лаьрхlа ба болхлой. Профкомо уж цlенош, администрацеца цхьана хlанзлехьа дезалашта дlадийкъад. Хlаранена ховш да шийна малагlа квартира еннай. Цудухьа цар шоаш новкъостал ду гlишлонхошта цlенош хьалдеча.

Уйла йнча бакъахьа хургдолаш хlама да совхоза кулгалхоша даьр. Хlана аьлча, къайле яц, цlеношта лаьрхlа хьалъеча гlишлон объекташка тоъал кхоачамбоацараш хулга. Нистеньнарг а лаьрхlа хьаенна квартира тоаяь вала ца могаш, басараш кхыча тайпара хьекхаш, уйнаш, наlараш, чlегаш тоадеш хул цlен да. Лаьрхlача, ши мах дlабода хlара квартирага. Укхаза иштта хургдац гlулакх. Хlаране ше-ший лоlамагlа кийчъергья ший фусам.

Ала йиш яц, цу шин цlенах кхоачам хургба массанена а аьнна. Фусамаш езаш дукха болхлой ба боахаме. Кулгалхоша уйла а яь вlаштlехьдаккха деза шоай йолаш йолча къаьнарча жилищни фонда реконструкци елга а кхы а цlенош хьалдергдолаш де дезачунга хьожилга а. Из дош дувца оттаде мегаргдар къахьегама коллектива совета заседане. Цlенош хьалдеча новкъостал дергда аьнна хет сона цхьа цlа мара доацача коммунальни квартире бахача дезала а вlалла йоацаш болчар а.

Дика гlулакх да, ший доалахьа цlенош хьалде безам болчарна совхоза лаьттах участкаш къоастаяр.

Цу гlулакха хlанзлехьа отталь проект я. Уж цlенош ши-ший лоlамагlа а доацаш цхьан мугlарагlа, хозагlча оагlорахьа совхоза центральни улицагlа хьалдергдолаш чlоагlдаь да.

Советски наьха девиз — дикагlдар берашта, яхаш я. Берий йоакхо йоацача цхьаккха а дац, аьнна ала йиш я.

Укх боахаме берий беш я, боахама расчетагlа болх беш. Кхачанца уж бераш lалашдарал совгlа, шин процентал дукхагlа бераш цамогаш ца хулийташ, уж лорадича, шин алапен нийсса преми лу совхозо берий беша болхлошта. Вай хьалха маалара, чоалханерча балхаш тlа болча ноаноошта боккха сатем ба шоай бераш лорадеш хилар. Балхацара безам а цунца айлургба.

Социалистически яхья юкъе белгалдаьккхад: гаражера, мехмастерскешкара механизатораш, водителаш, столовера, кхыйолча подразделенешкара болхлой шера гlалат доацаш чакхбаьлча доагlаш долча алапел совгlа ахча лургхилар. Ала доагlа, профсоюзни комитето администрацеца цхьана наьха хьаштащ кхоачашдара хьадаь иштта цхьацца гlулакхаш да. Бакъдар аьлча, из профсоюза керттера декхар а да. Хlаьта, юрта бахаш болча дезалашта пох кхоачам бац. Коа-карта цхьацца хьайбаш, коа тlара оалхазараш леладу. Цхьабарашта ший доалахьа а йолаш лаьттан чlегилг а эш, коартол, кхыдола баьцадараш хьалкхеде. Иштта коа боахам хилар лоархlаме хlама да берашта къахьегама кхетам балара.

Мишта теркалду кулгалхоша из гlулакх?

Баьцадаараш дlаде мара ца дезаш, кийчдаь лаьтта лу совхозо хlара дезала. Хlаьта, хьайбаш леладечарна шера цкъа 60—90 тоннага кхачалца силос язъю, цул совгlа, хlара дезала йол хьакха лаьтта а къоастаду.

Из деррига иштта дале а, саго болх дикагlа бара цун хила дезаш дола хьалаш дац совхозерча мехмастерскешка, гараже. Дукха ха хьалха хьалъяь гlишлош тишъеннай. Дlа-са вала моттиг йоацаш готта а я.

Хала а чоалхане а бола болх беча наха кхоачамбац вай хьалха дийцачох. Вайна махарра, мехмастерскешкара болх дьттаща, мазуташца бувзабенна ба. Слесарашта, балхара баьнна чуболхаш кулг-юхь дила, барзкъа хувца моттиг яц. Из балхах дог эккхал хlама да. Цу хьакъехьа кулгалхоша таханарча дийнахьа вlаштlехьдаьккха хlама дац. Цар хьалъе лерхlаш йола гlишлош маца хургья ховш яц. Уж хlанз а плана тlа мара яц.

Бlарчча хьанийцача ерригача совхозо укх тlеххьарча хана планови декхараш кхоачашдац. Хlаьта а царна юкъе я халонаш эша а еш дика толамаш даьха цехаш, участкаш, бригадаш. Дика толамаш даьхад аьнна белгалбаха мегаргба Х. Адуев, Т. Уловская, А. Газиев, иштта кхыбараш а.

Кхы тlа хьалаш тоадара, паччахьалкхен планаш ерригача совхозо кхоачашъяра уйла а теркам а тlабахийта беза кулгалхоша.

Т. МАЛЬСАГОВ.

ХЬО А ЛЕЛАЦИЙ?

— Хlанз цу хьай керта тlа туллар кий я мотташ лелий хьо? — аьнна хиннад къе, биркъе хlамаш а ювхаш волча Цагенага цун лоалахочо.

— Ай, ва воше, хьо а лелаций цу хьай белаж тlа багlар корта ба мотташ?! — яьхад Цагена.

ШИЙ МАХ-м ХОВШ ХУЛ

Лоамчура лоа а деша, иштта а сиха а, lаьржа а, шийла а доагlаш дола Тийрк кхы а бирсденна ха хиннай из.

— Ва нах, оарцагlа довла! — яхаш, цо хьекхаш дола цlогlа хьахазарах, геттара бирса доагlача Тиркачу сиха lочу а кхоссавенна, цо геттара даькъаза ваькхха lохьош вола цхьа вlаьхий саг хьаваькхха хиннав Цагена.

Хlаьта цхьа-ши кlира даьнначул тlехьагlа, цунна баркал ала лаьрхlа, кхехкаяь котам а яхьаш Цаген волча ший сесаг яйта хиннай вlаьхийча саго.

— Даьллахь, ма дика ховш хиннаб-кх цу хьа мара ший мах! — яьхад, цо яйта котам цун сесагага юха а кховдаяь ше даь гlулакх цо кхы ца лархlар новкъа хиннача Цагена.

Дlаяздаьр **Або МАЛЬСАГОВ.**

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Бахача наьха теркамга!

Болх бе нах дlахьежабеча Нохч-Гlалгlай республикански Центро вахтови методагlа болх бе хьех «Д» категорегlа бола водителаш (15 ди болх беши 15 ди салоlаши хургдолаш). Общежите чуlе моттиг лу. Юкъера лаьрхlача бетта луш дола алапи 350 — 400 сом да.

Эшаш ба иштта кондуктораш, линейни контролераш, автослесараш, токараш, газоэлектросварщикаш. Къахьегарах доагlар повременно-премиальни да.

Ца кхетар хатта: г. Грозный, Революце проспект, 22.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 ОКТЯБРЬ, ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Завещание старого мастера» яха художественни фильм. 3-гlа сери.
9.40 — «Арендатор-89» яха конкурс. 2-гlа передача.
10.40 — «Собачье сердце» яха художественни фильм. 2-гlа сери.
11.45 — Берий сахьат (ингалсийски метта урокаца).
12.45 — Телетlий. Машара Дунен халкъашта юкъера ди.
15.30 — «Родство» яха Архангельскера передача.
16.30 — Концерт.
17.20 — Документальни фильма премьера
18.15 — «lаьдал — Советашка».
18.45 — «Тахан дунен тlа».
19.00 — «...16 шу даланзеи бокхагlеи».
19.45 — М. Равель. Вальс (ГДР ТВ).
20.00 — Литературно-художественни видеоканал. 1-ра дакъа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Актуальни интервью
21.50 — Литературно-художественни видеоканал. 2-гlа дакъа
23.30 — «Тахан дунен тlа».
23.45 — Литературно-художественни видеоканал. 3-гlа дакъа.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15, 11.15 — lилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Музыка. 3-гlа класс.
9.05 — Испански мотт. lомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. lомабу 2-гlа шу.
10.35, 11.35 — Литература. 10-гlа класс.
11.05, 23.30 — «Кердадараш».
12.05 — «Кодовое название «Южный гром» яха художественни фильм. 1-ра сери.
13.10 — Документальни фильмаш.
13.50 — Концерт
15.10 — Еза атлетика. СССР чемпионат.
16.40 — «Кердадараш» (гlалгlай меттала).
16.50 — Фильм.
17.00 — «Дог теш укх вахарах». Йоазонхочун З. Яндарбиева кхоллама оагlонаш (нохчий меттала).
17.30 — «Бокъонин чlоагlон цун гаранташи» (нохчий меттала).
18.05 — Реклама
18.10 — Информационно-музыкальни программа.
18.35 — Мультфильм.
18.45 — «Импульс». Прямой передача. Телефонаш 22-26-68, 22-93-92, 22-01-65.
20.15 — Информационни программа.
21.00 — «Ха»
21.00 — Союзни республикай студей фильмаш. «Накануне премьеры» яха фильм. (1978 ш.). Дукхьашха.
22.55 — Хоккей. СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Химик» (Воскресенск). 2-гlеи 3-гlеи периодаш.

27 ОКТЯБРЬ, ПlАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Завещание старого мастера» яха художественни фильм. 3-гlа сери.
9.40 — «...16 шу даланзеи бокхагlеи».
10.25 — «Никъберий клуб».
11.25 — «Илли-89».
12.55 — Документальни фильм.
15.30 — Берашта оахаргех.
16.00 — Музыкальни программа.
16.45 — «Котбаьннараш».
17.45 — Австре ТВ программа.
18.15 — «Интерсигнал».
18.45 — «Тахан дунен тlа».
19.00 — Инновещане — 60 шу.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Из эш... паччахьалкхен кхерамзленна».
22.00 — «Из хиннад... хиннад...».
22.20 — «Взгляд» яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15, 9.45 — lилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.45 — Истори. 5-гlа класс.
8.55 — Английски мотт. lомабу 1-ра шу.
9.25 — «Автопортрет» яха lилма-довзийтара фильм.
10.05 — Английски мотт. lомабу 2-гlа шу.
10.35, 11.35 — Истори. 8-гlа класс.
11.05 — «Кердадараш».
12.05 — «Кодовое название «Южный гром» яха художественни фильм. 2-гlа сери.
13.10 — Концерт.
14.00 — Ритмически гимнастика.
14.30 — Документальни фильм
15.45 — Еза атлетика. СССР чемпионат.
17.15 — Республика кхашка (гlалгlай меттала).
17.30 — «Кердадараш» (нохчий меттала)
17.40 — Арендеи арендатораши.
18.10 — Массаза а новкъа. Автотранспорта болхлой Денга (гlалгlай меттала).
18.25 — Телефильм.
18.35 — «Балха озсарлен тароналш» (нохчий меттала).
19.05 — Мультфильм.
19.15 — Информационно-музыкальни программа.
19.40 — Телезрителаша дехарах оттадаь концерт (нохчий меттала).
20.15 — Информационни программа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Футбол СССР чемпионат. «Жальгирис» — «Спартак». 2-гlа тайм. Биньнюсера передача. «Днепр» — «Торпедо» 2-гlа тайм. Днепропетровскера передача. Перерыве (22.30) — «Кердадараш».
23.30 — А. Ведель. Хорови концерташ. Киевера передача.

РАДИО

26 ОКТЯБРЬ, ЕРА

7.40 Сихдалара баргал етташ.
7.50 — 8.00 Хоамаш. Хоаттам.
8.15 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Литературни Нохч - Гlалгlайче (нохчий меттала).
11.15 Коммунистах дола дувцараш (нохчий меттала).
11.30 Боахам во лелабара адресаш.
11.45 — 12.00 Рейса эффект (гlалгlай меттала).
15.30 «Юрта вахар» (гlалгlай меттала).
15.45 — 16.00 Музыка.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 Хоамаш.
18.40 Революце идеяшта мутlахьа хилар. А. Ведзижева очерк (гlалгlай меттала).
18.55 — 19.00 Музыка.

27 ОКТЯБРЬ, ПlАЬРАСКА

7.40 «Юрта lуйренаш».
7.55 — 8.00 Хоамаш. Хоаттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.50 «Деррига вайх тийша да». Микрофона хьалхашка йоазонхо З. Яндарбиев (нохчий меттала).
8.50 — 9.00 «Доттагlал».
11.15 — 12.00 Концерт.
17.15 Передачай программа. Хоаттам.
17.16 Перестройка: гlулакхаши проблемаши (гlалгlай меттала).
17.31 «Цlе сийгаш» (гlалгlай меттала).
17.46 Доттагlлен концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 Хоамаш.
18.40 — 19.00 Халкъа ашараш.

Хоаттам

Тахан республике гlоллеи Грозненеи кlезиг-дукха моргхаш а йолаш, йоачан я йоацаш, lуйрийна цхьайолча моттигашка республике йис йилла а йолаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 15—20, Грозне 18—20 градус йlовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностей транспортей — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84; 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02262. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3106.